

- Pekiyi, öyleyse Ödemiş'e nereden gidilir?

Muhtar da efeden aldığı talimat üzerine binbaşı Rüstem Bey'e dere yolunu gösterdi ve şunları söyledi:

- Karşıda gözükün minareler Ödemiş'indir beyim!

'Pekala, öyle ise hoşçakalın' deyip misafirler atlarına atladılar. Köylüler de hep bir ağızdan 'hoşgeldiniz, sefalar getirdiniz, güle güle beyim' avazleriyle misafirleri uğurladı. Binbaşı Rüstem Bey önde ve yedi nefer süvari zaptiye arkasında, bir dizi kolunda muhtanın göstermiş olduğu dere yoluna yürüdü. Çakırcalı da sabahtan beri derede pususunu kurmuş, avını bekliyordu. Vaziyeti bildiğimiz için hepimiz büyük bir heyecan içinde çırpınıyorduk. Aradan on dakika bile geçmeden, dere içinde on silahın birden patladığı işitilmişti. Bu işitilen silahların biraz önce yola çıkan hükümet kuvvetlerine atıldığını deştbandan öğrenen halk çil yavrusu gibi evlerine dağılırken, ben de arkadaşım zaptiye Hasan'ın yakasından tuttum da 'takıl ardıma' dedim. İkimiz koşarak Kayaköyü'ne beş kilometre uzaktaki Derebaş köyüne vardık. Muhtarı buldum ve aşağıda metni yazılan bir zabıt varakasını tanzim ettirdim⁶⁹ ve ihtiyar heyetine imzalatıp koynuma koydum. Oradan doğruca hiçbir şeyden haberimiz yokmuş gibi Ödemiş'e geldik.

Ödemiş'e varınca öğrendim ki bu, müsademede binbaşı Rüstem Bey ile altı nefer süvari zaptiye şehit edilmişler. Yalnızca bir nefer öldürülmüştü. Önün da eibiseleri soyulmuş ve clinden silahı alınmıştı. Efe nefere sormuştu:

- Kumandanınız kimdi?
- Binbaşı Rüstem Bey!
- Nereden geliyordunuz?
- Manisa'dan.
- Kayaköyü'ne niçin geldiniz?

- Ben bilemem efe, kumandan bizi ardına taktı, iki gündür köy köy dolaşarak nihayet buraya geldik.

- Şimdi sen Ödemiş'e gideceksin, Çakırcalı binbaşı Rüstem Bey ile altı nefer arkadaşımı öldürdü, beni de soyup bu hale getirdi diyeceksin.

İşte Kayaköy'de cereyan eden binbaşı Rüstem Bey hadisesi böyle olmuştu. Sonra hükümet beni Ödemiş'te, Emmioğlu Hacı Hafiz'in evlerinde kurulan askeri divan-ı harbe verdi. Orada Kara Ali muhakeme edilirken, ben de sorguya çekildim. Tam dokuz defa Divan-ı harb muhakeme-

⁶⁹ Zaptiye Mahmut Gezersoy'un Derebaşı muhtarına hazırlatıp imzalatıldığı zabıt varakası sureti: "Zaptiye Mehmet Gezersoy ve arkadaşı Hasan'ın 1325 yılı... ayının... gününü vazife dolayısıyla bizim köyde bulduklarını mübeyyin iş bu zabıt varakası tanzim kılınıp talebi üzerine kendilerine verilmiştir.

Resmi mühür

Muhtar

Aza Aza"

sine girip çıktım. Bereket versin Derebaşı muhtarından aldığım zabıt varakası beni ve arkadaşımı kurtardı. Ne kadar korkmuştum, az kalsın Kara Ali gibi ölüm cezası yiyecektim."

Çakırcalı Mehmet efe, arkadaşları ile binbaşı Rüstem Bey vakasından sonra üçüncü defa olarak dağa kaçmıştı.⁷⁰ Fakat artık hamisiz kalmıştı. İzmir valiliğine Muhtar Paşa getirilmiş, İttihat ve Terakki Cemiyeti de Çakırcalı işini devletin şeref ve haysiyet meselesi olarak ele almıştı. Bu nedenle takip kumandanlığına da Hafız Paşa isminde bir zat getirilmişti. İş ciddiye alınmış ve ortalık gerginleşmişti.

Yukanda geçtiği gibi, Kara Ali çetesini muhakeme etmek üzere bir divan-ı harbin kurulması kararlaştırılmıştı. Fakat bunun hazırlığı başlayınca kadar aradan bir hayli zaman geçmişti. Çakırcalı, Kara Ali'nin tutulup hapsedilmesinden ürkmüş ve pek haklı olarak bu hadiseye çok sinirlenmişti. Bugünlerde de binbaşı Rüstem Bey Kayaköyü'ne gelmiş, işleri kızıştırmıştı. Hiç yoktan bu kanlı hadise meydana gelince efe de üçüncü defa dağa kaçmıştı. Çakırca bundan sonra ümitsizliğe kapılarak, çok kan dökmüştü. Artık merhameti kaldırmıştı. Hükümete gelince, o da işi ciddi tutmuş, saltanat idaresi gibi tereddüte düşmemiş ve efeyi sıkıştırdıkça sıkıştırmıştı. Hele de Cevizalanı müsademesi pek kanlı olmuştu. Çakırca çetesinden Apoş ile Abdi yaralı olarak ele geçirilmişlerdi. İşte Kara Ali'nin yüzde olduğu halde idam hükmü gymes, mankemesinin Çakırcalı çetesinden ele geçeri yukarıda adları yazılı iki şahsın muhakemeleriyle tevhidî yüzünden olmuştu. Divan-ı Harb-i Askeri, Cafer Tayyar Bey'in başlığı altında teşekkül etmiş ve başta Apoş ile Abdi ve sonra da Kara Ali'yi sıkı bir sorguya çekmişti.

Üçüncü olarak dağa kaçan ve Meşrutiyet hükümetinin amansız takibatına boyun eymeyen efe ümitsizliğe kapılmıştı. Artık aklına geleni yapmış, çok canlar yakmış ve akıbet kendisi de bir gün mevlasına kavuşmuştu. Şimdi burada son hadiseleri de kronolojik bir şekilde vermeye çalışacağız.

Kaymakçılı Koca Mehmet Çetesinin Faaliyeti ve Koca Mehmet'in Akıbeti

1323 (1907) yılının başında Kamalı Mustafa'nın yeğeni Kaymakçılı İsmail yüzde iken, bir gün Çakırcalı Mehmet Efe'nin Kaymakçı köyünü ba-

⁷⁰ Eskiden zeybeklerin hep taraftarları vardı. Bunlar hislerine kapılarak hadiseleri çok defa efelerin lehlerine olarak hikâye ederlerdi. Geçmişteki herhangi bir hadisenin hakiki çehresini bulmak müşkül oluyordu. İşte yukarıda bahsi geçen ve Kayaköy'de cereyan eden binbaşı Rüstem Bey hadisesini de başka türlü yazanlar olmuştur. Mesela Rüstem Bey merhum güya, "Ben o zâlimin ekmeğini yiyemem" deyip ekme sokrasına bir tekme vurmuş! Efeyi bu hadisede haklı olarak göstermek istemişler, o cümlede işte bunun için uydurulmuştur. Fakat doğrusu bizim yazdığımız şekildedir. [El-vebal ü aleh]

Ödemişli İsmail Efe.

sarak onu öldürdüğü yukarıda geçmişti. İsmail'in böyle pek feci bir şekilde öldürülmesini hazmedemeyen küçük kardeşi Koca Mehmet, efesinin intikamını almak istiyordu. Bu isteğini gönüllü yazılacağı takib-i eşkıya müfrezesi kumandanı Çerkez Kuşcubaşı'nın oğlu Eşref Bey'e varıp söylemiş, o da Koca Mehmet'in yanına daha birkaç nefer vererek Koca Mehmet müfrezesi namıyla yardımcı bir müfrezeye teşkil etmişti. Koca Mehmet hemen faaliyete geçmişti. Çakırca'nın oğlu da Koca Mehmet'ten çekinir olmuştuk. Koca Mehmet, Çakırçalı çetesinin Bayındır'ın Sanemir yaylasında olduğunu muhbirlerden öğrenmişti. Koca Mehmet müfrezesi de yaylaya çıkmıştı. Çakırçalı o gece Koca Mehmet müfrezesinin yaylaya geldiğini ve tertibatını aldığını ev sahibinden öğrenmiş, derhal deştbanı çağırarak ona şöyle bir talimat vermişti:

- Hüseyin, ben bu gece köyü terk edeceğim, sabahleyin sen müfrezeye kumandanı Koca Mehmet'in yanına varırsın, benim bu gece köyden geçtiğimi söylersin. Nereye ve hangi istikamete gittiğimi sorarlarsa "Alan-köy'e doğru gittiler" dersin. Yolu öğrenmek isterlerse, "iki yol vardır, dağ yolu tehlikelidir, dere yolu daha emniyetlidir" cevabını verirsin. Söylediklerime iyice kulak verdin mi?

Tireli Mehmet Efe.

- Anladım efe!
- Hüseyin, bak dikkatli ol, sonra mintanın ağaçta asılı kalır ha!
- Başüstüne efe!

Şimdi burada Çakırca çetesinden hâlâ ayakta kalan Bayezitler köyünden Çolak İsmail'i dinleyeceğiz:

- "Deştban kapıdan çıkıp gitmişti, efe bizi topladı ve şu emri verdi:
- Çocuklar haydi yatın, biraz uykunuzu kestirin, nöbette ben kalacağım!
- Efemizin âdetiydi, sabaha iki saat kala nöbeti kendi alırdı ve daim şunu söylardı:

- Sabah uykusu tatlı olur, nöbetçi uyuyup kalır, sonra düşmanlarımız bizi keklik gibi gafil avlarlar.

Bunun içindir ki efemiz hiçbir sabah nöbetini kimseye bırakmaz, kendi beklerdi. Bu işte kimseye itimat edemezdi. Biz biraz yatmıştık, sabaha karşı efe Hacı'yı kaldırmış ve şu emri vermişti:

- Çocukları kaldır Hacı!

Hacı Mustafa bizi kaldırı, hepimiz hazırlandık. Oda kapısından dışarı çıkınca Hacı bizi daire şekline soktu, efe de dairenin ortasına girdi ve ya-va-şa şu emri verdi:

- Şimdi biz köyün içinden ve ortasından geçmek zorundayız. Koca Mehmet kolu burada beklemede, bir tertibat almıştır. Hepimiz köy içinden geçerken belki ayak seslerimizden köpekler uyanırlar, havlarlar, kol da duyar. Başımıza vaktisiz bir iş çıkarmayalım. Bunun içindir ki köyden çıkıncaya kadar pabuçlarımızı parmaklarımıza takalım, hiç ses çıkarmayalım. Sizin anlayacağınız bir çöp çıldırtısı bile duyulmayacak!

Efemiz bizi dizi koluna geçirdi, en önde kendisi, arkada Hacı Mustafa sonra bizler otuzar adım ara ile yola çıktık. Bir hayli yürümüştük. Ben müfrezenin en genci olduğum için geride bırakılmıştım. Zifiri karanlıktan göz gözü görmüyordu. Bütün arkadaşlar başta efe olduğu halde pabuçlarını çıkarmışlar ve parmaklarına takmışlardı. Benim aklıma ise şöyle bir şeytanlık gelmişti: 'Efemiz böyle karanlık bir gecede benim ayakta pabuçlarımızın olup olmadığını nereden anlayacak. Gecenin ayazında ve yalın ayak taşların üstüne sürterek gideceğime, ayaklarımızın uçlarına usul usul basarak yürür giderim!' dedim ve öyle yaptım.

Çeteye yeni yanaşmıştım, efemin disiplininin bu kadar kuvvetli olduğunun o güne kadar farkında değildim, Ayağumdaki pabuçlarımızın uçlarına basa basa ben de sırayı takibe başladım ve bir hayli de yürüdüm. İleride bir saçağın altında bir karaltı gözüme ilişmişti. Dikkat ettim bir insana benziyordu. Bir aralık martinisinin gümüş bileziği ışıldamasını mı? Eyvah dedim, şimdi tamam oldu! 'Efe kendisini bir kuytuca çekmiş, anlaşılabilir kontrol ediyor' dedim. Hemen dizlerimin bağı çözülmüş, ayaklarımız hareket etmez olmuştu, içime de bir korku girmişti. 'Şimdi sen ne yapacağım' diye hem yürüyör, hem de karaltıya yaklaşıyordum. Bir ara kendimi toparladım, artık olan olmuştu. Ötesinde ölümden başka bir şey yok ya dedim ve ayaklarımızın uçlarına basarak efemin önünden geçtim. Köyden dışarı çıkmıştım, efe de benim arkamdan geliyordu. Çok geçmemişti, arkamdan şiddetli ve sert bir çoban ısıklı sabahın sakin sessizliğini yırttı. Kulaklarımız çınlamıştı. Önde yürüyen baş kızan Hacı Mustafa, parolayı duyunca durmuştu. Onun yanına varanlar da, onu görünce durmuşlardı. Ben de yanlarına vardım, tabii onlara uyararak eğlendim. Kimsede ses yok-

tu, sanki çeteye dahil on dört kızan o gece bir dilsiz oyunu oynamıştı. Herkes birbirinin yüzüne bakıyor ve kimse de konuşmaya cesaret edemiyordu. Belliydi ki olağanüstü bir hal bizi bekliyordu. En son efemiz de geldi ve Hacı Mustafa'ya şu emri verdi:

- Hacı, kızanlar çevrele!

Hacı bizi hemen bir tekerlek şeklinde dizdi, efe de ortamıya geçti ve bana hitaben:

- İsmail, beri gel beri! dedi.

Tabii ben efemin yanına vardım.

- Köyden geçerken pabuçlar parmaklara takılacak demiştin, işitmedin mi?

- Duydum efe.

- Ne diye pabuçlarını parmaklarına takmadın?

-.....!

- Cevap versen ya ülen! diyerek önce sağ yanağıma, sonra da sol yanağıma iki tokat yapıştırdı. Sanki yüzüme iki şimşek çakmıştı!

- Birinci sefer bu kadar, ikinci defa da söz dinlemezsen hemen öteki dünyayı boylarsın, aklını başına topl!

Efemiz verdiği emirlerin yapılıp yapılmadığını bizzat kendisi böyle kontrol ederdi. Çetede disiplin o kadar kuvvetliydi ki, bazı defalar çok sevdiği baş kızan Hacı Mustafa'yı bile yanından kovalardı. Bir gün Hacı Mustafa'ya da ufacık bir şeyden kızmış,

- Koca gör hadi siktir git buradan, gözüm seni görmek istemiyor! demişti.

Hacı Mustafa, efemin sözü yerine gelsin diye martinisini alıp, bir kıyıya çekilip gitmişti. Aradan birkaç saat geçmiş, efemin hiddeti ve gazabı sükûnet bulmuştu. Baktık ki Hacı Mustafa elinde martinisi, boynunu bükmüş, mahzun mahzun geliyor. Hacı Mustafa efemize,

- Ülen palabıyk, beni senden ancak bir kuvvet ayırır o da koca Allah'tır! deyip efesine bağlılığını bir kere daha göstermişti. Efe de hiç senlenmemiş, Hacı da rahatlamıştı.

Sabahleyin deştban, efeden aldığı emir üzerine Koca Mehmet'in misafir kaldığı evin kapısını vurmuş, efemin verdiği talimatı Koca Mehmet'e aynen söylemiş ve

- Efe, Çakırcalı Mehmet akşamdan köy kenarına kadar geldi, sizin köyde olduğunuzu öğrenince Alanköy'e doğru gitti, ben gördüm demişti.

Koca Mehmet deştbana heyecanla sormuştu:

- Sen orada ne yapıyordun?

- Hayvanlar zarar etmesinler diye gece yoklamasına çıkmıştım.

- Alanköy'e nereden gidilir?

- İki yol vardır efe, biri dağdan geçer, ötekisi dere içindedir.
- Hangisinden gitmeli?
- Dere yolu daha emniyetlidir efe.

Bu sırada Koca Mehmet'in yanına köy muhtarı da gelmiş ve dağ yolu nun tehlikeli olduğunu o da teyit etmişti. Koca Mehmet ve müfrezesi sabah kahvaltısını yapmışlar ve dere yolunu takip ederek Alanköy'e doğru avcı kolu şeklinde yürüyüşe geçmişlerdi. Çakırcalı bu defa da planını tatbik muvaffak olmuş, hükümet kuvvetlerini bir kere daha aldatmıştı."

Koca Mehmet Çetesi Pusuya Düşüyor

Koca Mehmet çetesi Çakırca'nın pususuna düşmüştü. İlk sıkı dan diye çalılıklar arasında patlamıştı. Atılan bu ilk kurşunla Koca Mehmet müfrezesinden öncü nefer ölmüştü. Müfrezede hemen tertibatını almış ve müsademe bu suretle başlamıştı. Müsademe o gün akşama kadar devam etmişti. Koca Mehmet müfrezesinden üç ölü ve üç de yaralı olmak üzere altı kişi harp dışı edilmişlerdi, Çakırcalı çetesinden de iki yaralı vardı. Koca Mehmet ölüleri ve yaralıları ertesi sabah alıp tekrar Alanköy'e varmış ve müsadememin neticesini Ödemiş'te bulunan bölük kumandanı Kuşçubaşı'nın Eşref Bey'e bildirmişti. Koca Mehmet, müfrezesiyle beklemiş, kendisi yardım istediği için mecburen bu köyde kalmıştı. Çakırcalı ise müsademe mahallinden iki yaralısını alarak, karnını doyurmak ve Koca Mehmet çetesindeki ölü ve yaralıları hakkında bilgi edinmek üzere geceleyin Alanköyü'ne gelmişti. Çakırcalı Koca Mehmet'in bu köyde olduğunu biliyordu. Fakat Koca Mehmet Çakırca'nın köye geldiğini bilmiyordu.

Çakırcalı bu müsademeyi Koca Mehmet'e bir gözdağı vermek üzere önceden tertiplemişti. Her iki çete de geceyi aynı köyde geçirmişlerdi. Çakırcalı Mehmet Efe, âdeti olduğu üzere yine sabaha karşı kızanlarını ardına takarak ve yaralı iki kızını da hayvanlarına bindirerek Dereköyü'ne varmış, Çavuşoğlu'nun evine yerleşmişti.

Ertesi günü Kuşçubaşı'nın oğlu Eşref Bey, Ödemiş'te seyyar jandarma müfrezesi kumandanı olan Tefik Bey'le beraber bir miktar jandarma alarak Alanköy'e gelmişlerdi. Yaralıları doktor bakmış, yaralıları sarmıştı. Ölüleri gömmüşler, yaralıları da Ödemiş Memleket Hastanesi'ne göndermişlerdi. Hükümet kuvvetleri o gün akşama kadar Alanköy'de meşgul olmuştu. Köylülerden biri akşam üzeri Koca Mehmet'e Çakırca'nın Dereköyü'ne doğru gittiğini haber vermişti. Sabah olmuş, hükümet kuvvetleri toplu bir halde Dereköyü'nü çevirmişlerdi. Çakırcalı ise, başına geleceklere bildiği için Alanköy'de iki gündür olup bitenleri beşinci kolu vasıtasıyla muntazaman öğreniyordu. Çakırcalı o gece Dereköyü'nü terk ederken, ev sahibi Çavuşoğlu da korkusundan hemen arkasından başka bir köye

kaçmıştı. Hükümet kuvvetleri Çakırca çetesinin Çavuşoğlu'nun evinde kaldıklarını öğrenince, evin içini ve dışını aramışlardı. Marbahtaki büyük taşın altından yaralıların kanlı gömlekleri çıkarınca, Kuşçubaşıoğlu Eşref Bey evin hemen yakulmasını emretmişti. Ev de jandarmalar tarafından ateşe verilmişti. Çavuşoğlu'nun evi bir iki saat içinde kül haline gelmişti!

Çakırcalı ise, Dereköy'den doğruca kendi köyü olan Ayasuluk'a gelmiş, yaralıları akrabalarına teslim etmişti. Ertesi gece Kışla köyüne gidip, Koca Mehmet'in eniştesini ve Kamalı zeybeğin anasını öldürmüştü. Oradan da Kaymakçı köyüne varmış, İzmir mahpushanesindeyken arkadaşlık ettiği Kaymakçı Yusuf'un kardeşi Sivri Osman'ı bulmuş, onun da iki kolunu kesmek suretiyle güya arkadaşı Yusuf'a vermiş olduğu sözü tutmuştu. Oradan da Çamlıca köyüne giderek hâlâ kır serdan olan ve kendi arkasında dolaşan bir numaralı düşmanı Çamlıcalı Hüseyin Efe'nin evlerini yakmıştı. Efe hükümete mukabele-i bilmişil yapıyordu. Dereköy'de onun yatağı Çavuşoğlu'nun evini Eşref Bey yakırmamış mıydı, o da hem Koca Mehmet'in ninesini öldürmüştü, ve hem de Çamlıca'nın evini yakmıştı. Hükümet kuvvetleri bu hal karşısında şaşırılmışlar ve koşarak yine Ödemiş'e gelmişlerdi. Fakat Çakırca çetesi bu işleri yaptıktan sonra izini kaybettirmek üzere Manisa havalisine geçecekti. Efe o gece Kayaköy'e gelmiş, bir gece evinde kalmış, ertesi sabah da Kerpiçli'ye gitmişti. Kerpiçli köyü halkı efeye ağlayarak

- Efe, takip kuvvetleri bizi çok dövdüler, üstelik paralarımızı da aldılar. Bunlar hep senin yüzünden oluyor! deyince efe kızmıştı. Hemen bu köy civarında bir pusu kurmuştu. Efe aklı sıra köylülere teminat verecekti. Çok geçmemişti ki bir Arnavut ve Çerkez muhtelit gönüllü müfrezesini dere içinde sıkıştırdı. Onları imha ettikten sonra Kerpiçli köyünden dört kömürücü eşeği getirtti, ölen Arnavutların ve Çerkezlerin silahlarını bu dört eşeğe sardırıp ve köy imamına da bir mektup yazdırarak kaymakama gönderdi. Şimdi burada Birgi'den Kazık konuşuyor:

"O günlerde ben ihtiyat redif taburunda askerdim. Hiç unutmam, Çakırca'nın oğlunun gönderdiği dört eşek yükü martiniyi kışlada bis teslim almıştık. O gün şayi olduğuna göre, mektupta şunlar yazılmış:

- Benim yüzümden zulum gören köylülerin intikamını işte böyle alıyoruz!"

Efe Kerpiçli'lere güya teminat vermiş oluyordu. Efe Turgutlu ilçesinden geçerek Manisa'nın Karaoğlan köyüne varmıştı. Bu köyde Mevlana Şeyhi Çelebi Efendi ikamet ediyordu. Çelebi Efendi efeden çekinirdi, ekseri vakitlerini Manisa'da geçirirdi. Efe bunu haber almıştı. Şeyh Efendi'yi ziyaret edecek ve ona teminat verecekti. O gün Şeyh Efendi tesadüfen konaklarından yoktu. Efe geceyi Şeyh Efendi'nin selamlığında misafir ola-

rak geçirmiş, sabaha karşı giderken Çelebi Efendi'nin dedesi Kâmil baba-ya şunları söylemişti:

- Efendi hazretlerine selam söyleyin, bizden çekinmesinler, gelsinler rahatlarına baksınlar!

Efe dönüştü Kemalpaşa (Nif) kazasına uğramış, oradan İğdecik köyüne varmış, eşraftan Hacı Ali Ağa'yı bulamayınca oğlunu alıp götürmüş ve bir hafta sonra Ali Ağa'dan aldığı külliyetli miktarda altına mukabil oğlunu salıvermişti. Şimdi efe Osmanlı ile bir müsademe yapmayı aklına koymuştu. Kendisini amansız bir surette takip edip hiç rahat vermeyen Koca Mehmet ile Kuşçubaşı'nın oğlu Eşref müfrezelerine bir ders vermek hülasiyla planlar tertibine başlamıştı. Bunun için bir çarpışma hazırlamak üzere İğdecik'ten Keles'in Umur köyüne varmıştı. İğdecik'ten aldığı altınların yanına bir miktar daha ilave etmiş ve altınları teraziyle tartıp Yatağı Yörük Hacı'ya teslim eden

- Bu altınları İzmir'deki adamımıza götürüp teslim edeceksin, bu mektup içinde neler yazılmışsa onları da alıp getireceksin! demişti.

Yörük Hacı, Umur köyden kalkıp İzmir'e varmış, altınları malum olan zata teslim etmişti. Onlar da teraziye çekmişler, tamam olduğunu anlayınca, efenin siparişleri her ne işe hazırlamışlardı. Martini, fişeng, sarğı bezi, pamuk, türlü ilaçlar ve ispirtoya varncaya kadar sıhhi levazım ambalaj yapılmış ve bütün bu eşyalar trenle yükletilip Alaşehir polis komiseri emrine teslim edilmişti. Yörük Hacı da trenle atlamış ve "ver elini Alaşehir" demişti. Komiser bütün bu harp levazımını ertesi günü bir bekçi marifetiyle belediye hudutları dışarısına kadar çıkarıp Hacı'ya devretmişti. Yörük Hacı da eşyaları hamilen kendi köyü olan Umur köye varmış ve siparişleri tamamı tamamına efeye teslim etmişti.

Efe, Yörük Hacı İzmir'e kadar gidip, bu siparişleri tamamlayıp getirin-çeye kadar Zıyanlar, Subaşı ve Çöpköy havalisinde müsademeye elverişli olan mahalli seçmiş ve Yörük Hacı'ya da şu talimatı vermişti:

- Hacı, kara kıl çadırları hazırlayıp Çöpköy-Subaşı arasında kuracaksın ve bizi orada bekleyeceksin!

Sonradan öğrenildiğine göre bu üç kara kıl çadırın birisi harp levazımına, ikincisi sıhhi levazıma, üçüncüsü de istirahatete ayrılmıştı. Belliydi ki efe, büyük bir meydan muharebesine hazırlanıyordu. Çöpköy muharebesi işte böyle uzun ve devamlı bir çalışmanın mahsulüydü. Efe hazırlanmış ve bir gün adamlarından birini Zıyanlar muhtarına gönderip şunları söyletmişti:

- Çakırcalı çetesi Çöpköyü sırtlarında!

Muhtar derhal Alaşehir'e koşmuş ve muhbirin yukarıdaki ifadesini kaymakama söylemiş, kaymakam da acele bir tel ile keyfiyeti Kuşçubaşı Eşref'e bildirmişti. Ertesi gün Koca Mehmet ve Eşref Bey birleşik müfre-

zesi, Çöpköy yakınlarında dolaşmakta olan genç bir delikanlıya rastgelmışlerdi. Çerkezler şüphe üzerine delikanlıyı hemen yakalayıp isticvaba başlamışlardı. Delikanlı inkâr edince Çerkezler dayağı arttırmış ve oğlunun kaba etlerini parça parça etmişlerdi. Nihayetinde bir cevap alamayınca onu Eşref Bey'e götürmüşlerdi. Eşref Bey delikanlıya,

- Oğlum, sen Çakırcı'nın yatağı imişsin; susma da söyle. Bak daha pek gençsin, cahilsin, şöyle otur bakalım! demişti.

- Bende oturacak hal mi kaldıkım! Kaba etlerim dayaktan paramparça oldu!

- Vah vah! Oğlum şu efenin nerede olduğunu söyle, bak sen mert bir delikanlıya benziyorsun!

- Ben bir mert adamım ha! Öyle ise mert bir adam Osmanlı'ya efesinin nerede olduğunu söyler mi hiç!

Eşref Bey bu söz karşısında şaşırılmış kalmış, hemen belinden kamasını çıkarıp bu delikanlıya hediye etmiş ve onu serbest bırakmıştı.

Çakırcalı Mehmet Efe işte böyle sadık ve ketum bir teşkilata sahipti.

Çöpköy Müsademesi Başlarken

Çakırcalı Mehmet efe harp hazırlığını bitirmiş, Zıyanlar tepesine çıkmış, karargâhını kurmuştu. Emin adamlarından birini de Çöpköy⁷¹ muhtarına gönderip şunları söyletmişti:

- Ben Çakırcalı çetesini Zıyanlar sırtlarında gördüm!

Muhtar bu havadisi İnegöl'e, Alaşehir'e duyurmuştu. Teller hemen işleme başlamıştı: "Yetişiverin Çakırcalı çetesi Çöpköy'ünde görünmüş!"

O gece trenler, atlar asker taşımıştı. Sabaha karşı ilk resmi hükümet kuvveti olarak Koca Mehmet ve Eşref Bey muhtelit müfrezesi Çöpköy'e varmış, Zıyanlar tepesini çevirmişti. Mevsim mayıs ayının yakıcı bir gününüydü (5 Mayıs 1326/1910). Sabah ile beraber hareket başlamış, Koca Mehmet müfrezesi çete ile temasa gelebilmek için dereyi taramış, sonra da sırta tırmanmaya çalışmıştı. Çakırcalı bulunduğu hakim mevkinden elinde dürbünü ile müfrezedeki şahısları bir bir tanımış ve Koca Mehmet'i de görmüştü. Koca Mehmet ihtiyatlı yürüyordu, çünkü bir kaza kurşununa hedef olmaktan çekiniyordu. Mehmet bunda çok haklı idi. Zira Çakırcı'nın hangi kayanın ardında olduğu belli değildi, bilseydi oradan sakınırdı. Alanköy deresinde uğradığı yayılın ateşinin acısı hâlâ üzerindeydi. Ne olur ne olmaz diye, dereye yaklaşmadan arkadaşlarına hadiseyi hatırlatmış ve ondan sonra ava çıkmıştı. Tedbirli ve ağır adımlarla yürüyordu. Çakırcalı Mehmet efe de artık gelenleri iyice görünce ve yüreği oturmuştu.

71 Çöpköy, Alaşehir ilçesinin İnegöl bucağına bağlı, 48 hanede 227 nüfuslu bir köydür.

Bu müsademeyi efe, sırf Koca Mehmet'i yok etmek için hazırlamış ve kabul etmişti. Şimdi maksat da hasıl olmuştu.

Efe oturduğu yerden Hacı'ya:

- Hacı, Çerkezlerle kanışık senin Koca Mehmet de geliyor!

- Çarpışalım mı efe?

- Bunlar çok oldular, hele Koca Mehmet'e bir ders verme zamanı geldi çatı Hacı! Bekleyelim kurşun menziline gelsinler!

Çerkez Eşref Bey de çok tetikte ve dikkatli idi. Gözler hep dağlara bakıyordu. Ufakık bir çıldırtı silahların patlamasına kâfi gelecekti. Çünkü akşamdan alınan havadis, Çakırca'nın dereye sarktığı şeklindeydi. Derken ilk silahlı Çakırçalı Mehmet Efe patlatmıştı. Tamam Koca Mehmet müfrezesindekiler, Alanköyü'nden beri izini kaybettikleri Çakırca çetesini yakalamak ve bir firara meydan vermemek üzere derhal kendilerini pusuya atmışlardı. Artık dan dunlar başlamıştı. Eşref Bey ve Koca Mehmet mevkilerinden emindiler. Koca Mehmet müsademeyi idare ededursun, Eşref Bey geriye bir kayanın ardına çekilmiş, yıldırım işaretli iki telgraf yazmıştı; bunların birisi doğrudan doğruya İzmir valisi Muhtar Paşa'ya, ikincisi de en yakın kaza kaymakamınaydı.

İzmir valisi böyle beklenmedik bir zamanda aldığı telgrafi heyecanla okumuş ve bir kere derin bir nefes almıştı. Bir türlü ele geçemeyen Çakırçalı çetesiyle müsademe temin edilemişti. Edilmişti ama, vilayet merkezinde ne jandarma ne de kâfi miktarda asker vardı. Tesadüfen bunların hepsi taşrada, dağlarda Çakırçalı'yı arıyorlardı. Vali paşa hemen şehir kulübüne telefon edip İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin İzmir mümessili Giritli Raşit Bey'i makamına davet etmişti. Raşit Bey yanına doktor Şehri Bey'i alarak ve korşarak vilayet makamına vardığında vali paşayı pek heyecanlı görmüştü:

- Hayrola paşam, sizde bugün başka bir hal var!

- Sorma Raşit Bey, Çakırca çetesi uzun zamandır izini kaybettirmişti, bugün güç hal ile müfrezelerimiz temas temin edebilmişler. Lakin elde bugün ne jandarma var ne de asker!

- Paşam Sarıkışla'da asker yok mu?

- Yok ya!

- Ya jandarma?

- Onlar da takipteler, kim bilir hangi ıssız dağda Çakırçalı'yı arıyorlar!

- Müsademe mahallinde ne kadar askerimiz var?

- Üç yüz kişiye yakın!

Raşit Bey biraz susmuş, sonra tekrar söze başlamıştı:

- Bu Çakırçalı keratası bine yakın adam yedi! Artık devr-i meşrutiyette olsun bunun vücudunun ortadan kalkması bilhassa cemiyetin üzerine farz olmuştur. Siz silah verebilerseniz ben size adam temin edebilirim paşam.

- Raşit Bey, adamı nereden bulabilirsiniz?

- Şimdi şehir kulübüne gidip cemiyetin hamiyetli mensupları ve delikanlılardan bir gönüllü müfrezesi teşkil edebiliriz.

Vali Muhtar Paşa bu havadise çok sevinmiş ve Raşit Bey'e

- Çok değil Raşit Bey, otuz kırk kişi kâfi! demişti.

- Paşam ben size elli kişi temin edeceğim, bu gönüllü efrad ne zaman lazım?

- Şimdi Raşit Bey şimdi, öğleye kadar hazır olsunlar!

- Paşam bunları kim idare edecek?

- Ben Raşit Bey! Kendim başlarında gideceğim.

Vali ile Raşit Bey bu konuşmayı yapırlarken Çöpköyü'nde vuruşma kıyasıya devam ediyordu. Raşit Bey İzmir'in bütün İttihat ve Terakki kulüplerine haber göndertti. Elliye yakın gönüllü delikanlı (çoğu Giritli) korşarak geldi. Raşit Bey bunları arkasına takarak doğruca Sarıkışla'daki silah ve cephane depolarına götürdü. Kâfi miktarda silah ve mermi çıkarıldı. Delikanlılar bu suretle teslim edildikten sonra hükümet avlusuna geldiler. Hepsini faytonlara bindirildi. Çarşı içinden ve herkesin gözü önünden geçerek bir nümayiş halinde Basmane'ye vardılar. Önceden hazırlanmış olan özel trenle atlayarak kemal-i süratle Manisa iline girdiler. Tren yol alırken Muhtar Paşa, önündeki masaya serili duran on binlik bir paftadan Çöpköyü anyordu. Diğer salonda da gönüllüler birbirleriyle şakalaşıyorlardı. Tren Alaşehir hududuna girmiş, Killik istasyonunda durmuştu. Gönüllüler inmişler, önde tedarik edilen bir at üzerinde Muhtar Paşa olduğu halde İnegöl tarihiyle Çöpköyü'ne varmışlardı. Fakat bu arada akşam da olmuştu. Gönüllüler pek yorgun ve bitkin bir vaziyetteydiler. Kuyru başında ellerini ve yüzlerini yıkarlarken kulaklarına şöyle bir fısıltı gelmişti:

- Köy odasında bugün Çakırca'nın şehit ettiği dört kişinin cesedi var!

Bu acı ve tatsız havadis gönüllüler üzerinde menfi bir tesir yaratmıştı.

Şimdi Çöpköy müsademesinin nasıl geçtiğine bakalım ve tekrar oraya dönelim.

Koca Mehmet efe, ilk sıkıyı duyunca Çerkaz Eşref Bey'e,

- Eşref Bey, bu kerata Çakırca'yı kaçırırsak bir daha zor ele geçer, ben kendim ilerleyeceğim! demişti.

- Nasıl gidersin Mehmet Efe, etrafımızda vızıldayarak geçen kurşunları işitmiyor musun?

- Sen kendini sipere al, ben şu önündeki taşı yuvarlaya yuvarlaya ve kendim taşın ardında sürüne sürüne ilerleyeceğim!

Koca Mehmet, önündeki taşın arkasına sıçramıştı, dediği gibi taşı yuvarlayarak bir hayli ilerlemişti Çakırca ile Hacı Mustafa'ya yüz metre kadar yanaşabilmişti. Çakırçalı, Koca Mehmet'i hakim mevkiinden görüyor ve

tabii telaşlanıyordu. Çünkü Koca Mehmet (yabana) atılır bir adam değildi, çok da cesurdu. Belki de Çakırca'yı taşın arkasında bir tavuk gibi bastırabilirdi! Bir aralık Çakırçalı Mehmet Efe Hacı Mustafa'ya seslenmişti:

- Hacı, Koca Mehmet geliyor, görüyor musun?

- Farkındayım efe!

- Onu biraz tav edelim, kızdıralım da meydana çıksın, işini bitiriverelim. Daha sokulursa iyi olmaz!

- Ülen ayı Mehmet, Koca Mehmet, ülen zina, sen kim oluyon da benim üstüme geliyon? Burası er meydanı, karlar gibi yerde sürünerek geliyorsun, başını bir kaldır da görelim, ak mısın kara mısın? Daha ağzın süt kokuyor, şuna bak bir de zeybek olmak hevesine düşmüş! Anasının dünkü çocuğu, biz seni köyden tanırız, bozağızlı oğlan!

Koca Mehmet, yattığı yerden Çakırca'nın yukarıdaki sözlerini duymuş, şu cevabı vermişti:

- Ülen Çakırçalı dedikleri kodoş, madem ki erkeklikten bahsediyorsun, kendine güveniyorsun, meydana çıksan ya! Kahpe karlar gibi taşın ardından konuşuyorsun, ben seni bilirim, kancık köpek, bozuk döbi!

Koca Mehmet, bu lafları söylüyor, hem de ilerliyordu. Aradaki mesafe çok azalmıştı. Çakırca Hacı'ya hazır olmasını işaret etti ve Koca Mehmet'i yine şöylece tahrike başladı. Maksudı onu kızdırıp meydana çıkartmak, böylece işini bitirmektü:

- Koca Mehmet, ülen böyle yalnız geleceğine ardına bir karı takıp gelsen ya, seni o zaman güzel karşıladım. Çünkü sen başka işe gelmezsin!

İşte Çakırca'nın bu son cümlesi Koca Mehmet'i çileden çıkarmıştı. Koca Mehmet'in iradesi elinden gitmişti. Hemen belinden tabancasını çekmesiyle birden ayağa kalkmış ve Çakırca'nın on metre ileride saklandığı kayaya hücumu kalkmıştı. Hacı Mustafa yandan martinisinin tetiğini çekmiş, Koca Mehmet elinde tabancası olduğu halde oracıkta ölmüştü. Eşref Bey tabii yukarıda geçen iki taraf arasındaki sövüşmeleri duyuyor ve bu acıklı hali görüyordu. Ama ne yapabilirdi, o dakikada "süngü tak ileri hücum" deyip onun da hücumu geçmesini lazımdı, bu da kolay değildi. Efe, Koca Mehmet'in vurulmasıyla derin bir nefes almış ve Hacı'ya,

- Hacı, büyük bir düşmandan kurtulduk, hazırlıklarımız boşa gitmedi. Ben azıcık dinleneceğim, çadıra kadar gideyim, sen bak, göz kulak ol. Osmanlı'nın bize gayri kurşun atacak hali kalmadı ya! Ne de olsa boş bulunmaya gelmez, dikkatli ol. Ben hem de çocukların yaralarını sardırayım! demişti.

Efe yaralılan ardına takarak Zıyanlar tepesinin hemen ardındaki önceden Yörük Hacı'ya hazırlattığı çadırlara varmış, iki yaralı zeybeğin yaralarını Yörük karlarına sardırılmıştı. Kendisi de üçüncü çadırdaki güzel bir gündüz

uykusu çekmişti. Akşam karanlığı basınca Eşref Bey üç şehit gönüllü zaptıyeyi ve Koca Mehmet'i Çöpköyü'ne kaldırmış, köy odasına yatırmıştı.

Çok geçmeden Muhtar Paşa, İzmir'in çoğu Giritli gönüllüleriyle birlikte Çöpköyü'ne gelmişti. Gelenleri Eşref Bey ve arkadaşları karşılamıştı. Vali Muhtar Paşa Eşref Bey'e,

- Ne var ne yok Eşref Bey, biz biraz geç kaldık, demişti.

- Paşam, Koca Mehmet Efe'yi kaybettik, üç de zaptiyelerden şehidimiz var!

- Çakırca'dan ne haber?

- O da tabii zulmet-i leylden bilistifade muhasarayı yarıp kaçtı.

Raşit Bey'in bin müşkülata İzmir'den tedarik edebildiği Giritli gönüllüler müsademeye yetişememişlerdi. Geceyi hep beraber Çöpköy'de geçirdiler. Ertesi sabah vali Muhtar Paşa ile gönüllüler geldikleri yoldan İzmir'e dönerlerken, Muhtar Paşa gönüllülere şöyle bir teşekkür etmişti:

- Göstermiş olduğunuz vatanperverliğe çok teşekkür ederim. Çakırca bu gece maalesef yine kaçmıştır, yürüyün gidelim!

Vali Muhtar Paşa, gönüllülere teşekkür ettikten sonra Eşref'e dönmüş ve

- Eşref Bey, bu kerata Çakırca'nın karlarını hapsedin! demişti.

Şimdi burada sözü yüzbaşı Kuşçubaşoğlu Eşref'e bırakıyoruz:

"Ben bu emri alır almaz Ödemiş'e döndüm ve Çakırca'nın karısı İraz ile iki de kızını nezaret altında Seki koyune getirdim ve evin birinç göz hapsine koydum. Yataklarının birisiyle de kendisine şu haberi gönderdim:

- Efe erkeğe gelsin, karısını ve kız çocuklarını kurtarsın!

Aradan bir müddet geçti, bir gün köye bir ihtiyar geldi; Kılı Yörük'tün beni aradıklarını söylediler. Ben tabii nefer elbisesi giymiştim. Uzaktan beni göstermişler, bir aralık yanıma geldi ve çekinerek,

- Evlat sizin kumandanınız kimdir ve nade oturur? dedi.

- Benim baba ne var?

- Sen değilsen beni aldatma! Çünkü bu iş şaka götürmez, ben elçi olarak geliyom hana!

- Söyle dayı benim, ne istiyorsun?

- Beni palabıyk gönderdi!

- O palabıyk kim oluyormuş?

- Şey be, efe!

- Kim efe?

- Canım Çakırçalı Mehmet Efe.

- Ne istiyorsun, söyle bakalım!

- Beyim elçiye zeval yoktur. Efe dedi ki, 'karılarımı çocuklarımı hapsedmişler, güya beni al ile aldatıp köye getirecekler ve beni öldürecekler. Halbuki elde karı, belde çocuk çok' dedi!

Ben bu söz üzerine ne yapabilirdim! Hemen ilk işim Çakırca'nın karışyla çocuklarını yanıma çağırıp şöyle söylemek oldu:

- Iraz, haydi köyünüze dönün!

Iraz sırtmış ve bana şu karşılığı vermişti:

- Eşref Bey, sanki bizi hapsettin' de ne oldu, eline ne geçti?

O zaman ben gayri ihtiyari bağırardım ve şunları söyledim:

- Serbest bırakıldığına sevinmiyorsun, üstelik bir de laf ediyorsun Iraz!

Bunun üzerine Iraz çocuklarını ardına takarak bıraktı gitti.⁷²

Çerkez Eşref Bey, Çakırcalı Mehmet Efe'nin kızlarıyla karsını Yörük Kılı'nın getirdiği mesajdan sonra salıvermişti. Ama takib-i eşkıya kumandanlığına gönderilen Hıfzı Paşa bu işe burun kıvrımış, takib-i eşkıyada şiddet taraftarı olduğunu belirtmişti. Yukarıda da geçtiği üzere icraata Ödemiş merkezinden başlamıştı. Çakırcalı Vali Kâmil Paşa ile hangi evde görüşüyse, önce o evin sahibini nezaret altına almıştı. Bucaklardaki yataklar ve onun arkasından da bütün köylerdeki dostlar, efenin bütün hısim ve akrabaları derlenip toplanarak uzak illere sürgün ediliyorlardı. Gayet tabii olarak bize Çakırcalı ailesinin şeceresini ve hangi aşirete mensup olduğunu, ve her iki Çakırca hakkında izahat veren kitabımızın başına resmi konan Çakırcalı Ahmet'in kardeşinin oğlu Kara Süleyman da bunlar arasındaydı ve solunğu Fizan'da almıştı. Üçüncü o gunierde bir anacık ve babacık günü yaşıyor ve herkes kendi gölgesinden korkuyordu. Zira birisi birini sevmedi mi gidip hükümete "bu adam Çakırca'nın yatağıdır" dediği takdirde o zatın bir araba yükü dayak yemesine sebep olurdu. Böylece o adamın hanmanı söndürülür veyahut bu derece maddi ve manevi zararlara sokulurdu. İşte doktor Mustafa Enver Bey'in teyzezadeleri de bunlar arasındaydı. Bu aile de korkusundan İzmir'e kaçmış, aynı zamanda şu mealde bir telgrafi padişaha çekmişti:

"Zat-ı hazret-i şehriyariye;

Takib-i eşkıya kumandanlığına tayin edilen Hıfzı Paşa, bigünah kimselelere işkence etmekte ve bunca muhadderat-ı İslamiye evlerinden alınarak ahar vilayetlere sürgün edilmektedir. Kanuna ve insaniyete hiçbir suretle uymayan bu zulüm hakkında kendisine yapılan müracaatlar semeresiz kalmakta ve hatta daha ileri giderek mümaileyh şu cevapta bulunmaktadır:

- Ben lâ-yüs'el'im!

Halbuki lâ-yüs'el amma yef'al ancak Allah'tır. Ümmet-i Muham-

72 Yazma metinde 414. sayfanın başından 418. sayfanın ortalarına kadar Çakırcalı Mehmet Efe'ye elçilik yapan Yörük Kılı'nın tercüme-i halı ve onun bazı kişilerle yaşadığı olaylar anlatılmaktadır. Bu bölümün konuyla ilgisi olmadığı için çeviri metnine dahil edilmemiştir. (S.Y.)

met'in bu zalimin elinden kurtulması ancak zat-ı şehinşahilerinin iradelerine vabestedir ol babta."

Takib-i eşkıya kumandanı Hıfzı Paşa Ödemiş'te bu şekilde kıran kırana hareket edip birçok ailenin perişan olmasına sebebiyet verirken, bir gün Aydın havalisine geçmiş, Yenipazar'a varmış ve Tahtacı Yörüklerinden yardım dilemeye kalkışmıştı. Bu ne biçim adamdı, Çakırcalı'yı yakalamak için bu kadar maddi kuvvet yetmiyormuş gibi şimdi de işi maneviyata dökmüş, Alevilerle hembizim olmuş, onların ayinlerine iştirak etmişti. Güya onlardan Çakırcalı'yı öldürmek için yardım talebinde bulunuyordu! Halbuki Çakırcalı Mehmet Efe, bu teşebbüsün önüne daha önceden taş koymuştu. Gezdiği dolaştığı Alevi çadırlarında yukarıda geçtiği üzere daim şu cümleyi söylerdi:

- Ben Hazret-i Ali sülalesindenim!

Bu cümle karşısında, takib-i eşkıya kumandanının celilesinin ne hükmü kalmıştı! Çakırcalı Mehmet Efe öyle bir adamdı ki, sırasına göre Alevi görünür, tahtacılarla bir olur; sırasına göre Arnavut düşmanı görünür ama Arnavutların evlerinde yatardı. Sırasına göre Çerkez düşmanı görünürdü. Ama Çerkezlerden bir hayli dostu, yaranı vardı. Sırasına göre Boşnak düşmanı olarak görünürdü, ama kendisine verilen mihmandar zaptiye Boşnaklı. Bunlar, yani bu gibi hileler, hep efenin yaşaması için önceden almış olduğu isabetli tedbirlerdir. Çakırcalı işte bu gibi tedbirler sayesinde koca bir dünya husumeti karşısında on iki sene kırk milyonluk bir imparatorluk içinde elde silah dolaşmış, istediğini kesmiş, istediği parayı istediği adamdan almış, hükümeti ve halkı şerrinden aciz bırakmıştı. İşte şimdi yeni hükümet amansız olarak işe başlamıştı. İttihat ve Terakki ise, her ne pahasına olursa olsun bu Çakırca işine bir son vermek üzere şiddetli kararlar almıştı. Ne kadar Çakırca aleyhtarı Çerkez varsa onları efe aleyhine tahrik etmişlerdi. Bunlar da Ahmet Anzavur'un başlığı altında süvari olarak Ödemiş'e gelmişlerdi. Anzavur'un boynunda bir Kuran-ı Kerim asılıydı, kendisinin camiden hiç çıktığı yoktu. Aklı sıra bu da kumandan Hıfzı Paşa gibi halka itimat telkin etmek üzere dini alet ediyordu.

Efenin evlerinin yakıldığı yukarıda geçmişti. Bu defa da hısim ve akraba ve çoluk çocuğun uzak illere pek de insani olmayan bir şekilde sürgün edilmesi, efenin gururuna dokunmuş ve canına tak etmişti; bir gün Ödemiş kaymakamına acı bir mektup yazıp göndermiş ve "... Bu işin sonu pek kötüye varacak kaymakam bey!" demişti.

O zaman efenin maiyetinde on bir kızan vardı. Efe bu mektubu kaymakama gönderdikten sonra izini yine bir müddet kaybettirmişti. Efe, büyük işlere girişeceği zaman uzun müddet düşünür, planını hazırlar ve

bu sırada yerini yurdunu kimseye sezdirmezdi. Belliydi ki efe yine büyük bir iş yapacaktı.

Çakırcalı Mehmet Efe Muğla Postasını Soyuyor

Zeybek anelerinde hükümet postalarını soymak iyi değildir ve tekin sayılmaz. Bu ötedenberi zeybeklerin kaçındıkları bir iştir. Posta soygunculuğunu kendine meslek itti haz eden bir eşkiya varsa, o da Katırcıyanı'dır. Katırcıyanı İzmirlidir. Eskiden bir posta sürücüsü olarak mütezim yanında çalışmış ve bu ödevde bir hayli zaman kalıp bunu kendisine meslek seçmişti. Nereden ilham almışsa almış, bir gün kendi kendine İzmir'e götürmekte olduğu postanın altın torbalarını cebine indirmiş ve tutulmamak için dağa kaçmıştı. Katırcıyanı İzmir-Aydın-Denizli ve Isparta illeri arasında posta sürücülüğü yapardı. Eşkiya kaldığı müddetçe şahıslardan para almaya cesaret edemez, hep devletin postalarının önüne geçer, onları soyardı.

Katırcıyanı'nın dillere destan olan hazineleri, hep hükümetin bu gibi postaya teslim edilen altınları ve mecidiyeleri idi. Bugün dahi Katırcıyanı'nın hazinelerini arayan bazı safdiller eksik değildir. Zaman zaman bu iş gazetelere de akseder, Katırcıyanı'nın Çakırcalı Ahmet Efe gibi 1293 (1877) Rus harbine gönüllü olarak iştirak ettiği söylentileri de vardı. Şu aşağıdaki sözler Kara Süleyman'ındır:

"Katırcı Deii Yâni, posta surucülüğü ile bir ağanın yanında çalışırken, bir gün Aydın'dan İzmir'e götürdüğü posta torbasındaki altın dolu keseleri aşmış, bu hırsızlık anlaşılınca da tutulmamak için kaçmış ve eşkiya olmuştu. Maiyetinde on iki Rum kızını ile gezerdi. Gezdiği yerler İzmir-Aydın-Denizli ve Isparta arasındır." Kendisine şu koşma yakılmıştır:

Katırcıyanı Koşması

I

Katırcıoğlu derler namıma
Beşyüz çakmaklı gelemezdi yanıma
Ağzını açma emmi oğlu gözünü aç
El oğluna bel bağlanmaz ha!

II

Yine mi geldin Katırcıoğlu Aydın'a
İnan olmaz Osmanlı'nın fendine
Güvenirsen kendine güven
El oğluna bel bağlanmaz ha!

III

Katırcıoğlu Isparta'ya varırsa

Koç yigitler diyarına döneirse
Mevlam bize üç gün ömür verirse
Gözünü aç Katırcıoğlu, bir daha gelme Aydın'a!

Çakırcalı Mehmet Efe, neden bu zeybeklik anelerine aykırı ve şimdye kadar yapmadığı ve tekin saymadığı bir iş niyetlenmişti? Evet, efe bu yeni hükümetten intikam alacaktı. Eski hükümeti çok saydığı bu suretle halka da ilan etmiş olacaktı. Ne diye İttihat ve Terakki hükümeti onu iki defa silah teslimine davet ediyordu? Şimdi kıyasıya işe başlamıştı. Hedefi hep hükümet kuvvetleri, hep hükümet paraları idi. Eskiden ölenlerin de, soyulanların da çoğu halktı. Bu neden icap ediyordu, bunda anlaşılamayacak bir şey yoktu, gaye yeni hükümeti yıkmaktı!

Daha önce efenin hisım ve akrabalarını Kara Sait Paşa da sürgün etmemiş miydi? Peki, neden efe o zaman postaları soymamıştı? Şimdi bu Muğla postasını soymaktan gaye, yukarıda yazdığımız gibi sırf yeni hükümeti yıpratmaktı. Buna misal pek çoktur. Kara Sait Paşa'yı bile elinde fırsat varken öldürmemişti. Yeni hükümet kurulmamış olsa Rüstem Bey de öldürülmeyecekti. Halbuki şimdi iş başka idi. Efe dağlarda hükümet postalarını soyuyor, hükümet merkezinde ise, İngiliz emperyalist idaresinin teşvikiyle Çakırcalı'nın hamisi Kâmil Paşa oğlu Sait Paşa Teşvikiye'deki taratlarıyla 31 Mart hadisesini hazırlıyordu. İkinci Abdülhamid'in buraya aldığımız şu sözleri herhalde boşuna değildi. Abdülhamid, 27 Nisan 1329 (1909) tarihinde hal edilmişti. Abdülhamid, hal için giden heyete şöyle demişti:

"Milletin arzusu böyle olduğundan itaate mecburum. Sultan Murat'ın ikamet ettiği Çırağan sarayında ikamet etmek isterim. Üç beş kişinin eser-i tertip ve hıyanet olan bu işte benim parmağım var zannettiler, buna teessüf ederim."

İşte Muğla postası sırf bu gaye için yapılmıştı. Efe istemeyerek hamilelerinin gönüllü olsun diye hükümet altınlarına bu suretle el koymuştu. Yoksa efenin evinin yakılması gibi işler ikinci derecede kalırdı.

Postanın altınları, çeteye dahil kızanlar arasında taksim edilmişti. Gütmüş mecidiyeler ise, ağır ve taşınamayacak kadar çok olduklarından torbalara doldurularak Muğla ile Çine arasındaki hudutta bulunan Ahırköy yakınındaki tepelerden birine gömülmüştü. Altınların yekünü ise bir hayli kabarıktı.

İkinci Arpac Baskını

Çakırcalı Mehmet Efe, muavin Kara Ali çetesinin durup dururken ele geçmesinden ve Kara Ali'nin idam edilmesinden çok müteessir olmuştu.

O ne yapmak istemişti, halbuki ne olmuştu? Koca bir çete ortadan kalkmıştı. Efe bu hadiseyi hayretle karşılamıştı. O artık işlerin pek sıkı tutulduğunu bir kere daha anlamış ve öğrenmişti. Bunun için Aydın havalisinden hiç ayrıldığı yoktu.

Arpaz'ı vaktiyle Kara Ali'ye bastırması, fakat Osman Bey'i elde edememişti. Çakırcalı bu defa Osman Bey'i basıp onunla görüşecekti. Zira köylüler efeye hayırlı haberler göndermişlerdi. Efe, Akçay üzerinde bir köprü yapılmasını istiyordu. Bu iş için de Osman Bey'i münasip görmüştü. Osman Bey elçi olarak giden köylüleri iyi karşılamamıştı. Hatta Osman Bey'in kardeşi Ali Bey'le kâhya Çerkez İsmail, efe hakkında bazı çirkin laflar da söylemişlerdi. Şimdi efe Osman Bey'in ardına düşmüştü. Onu bu hayır işine zorlayacaktı. Bu gaye ile bir gece Arpaz'ı bastı, Osman Bey'in evini çevirdi. Lakin içerde bedelden başka bir kimseyi bulamamıştı. Basılan evden boş dönmek olmazdı, ya evi yakmak veyahut birini öldürmek lazımdı. Efe burada ikincisini yapmıştı, güya bunu yapmakla Osman Bey'e bir gözdağı verilmişti. Osman Bey bu havadisi Nazilli'de duyunca, bundan sonra Arpaz'a pek nadir olarak gelmeye başladı. Çünkü efe dediklerini ona her halde yaptırmak niyetini kurmuştu! Efe, bu Osman Bey işini aklına koymuştu, onun civarından hiç de ayrılmıyordu. İzini kaybetmek üzere saklanır ve bir müddet sonra yine Arpaz civarına gelirdi. En son olarak seyyar adamı Yörük Hacı'dan Arpaz civarına çadırlarını kurmasını ve göz kulak olmasını istemiş ve Hacı'yi bu işe memur etmişti. Yörük Hacı, üç çadırılık maiyetiyle ve güya o havalide hayvanlarını olatmak bahanesiyle buralara gelmiş ve çadırların kurulduğunu gören köylüler heyecana kapılmışlardı. Belliydi ki Çakırcalı pek yakın günlerde yine bu havalide büyük işlere başlayacaktı. Köylüler Osman Bey'in teşvikiyle Yörük Hacı'yi bu havaliden kovalamışlardı. Çakırcalı Mehmet Efe kendi adamının kovalandığını duyunca, Hasköy'de müşevvik Hacı Külah'ın evini gelip yakmış ve ev yanarken de ev sahibine,

- Hacı, benim adamımı kovalayanlarla karşı koyanların cezası işte böyle olur! demişti.

Çakırcalı Çetesi Söke'nin Bağlararası Bucuğundan Foti'yi Dağa Kaldırıyor

Efe Arpaz'ı basacaktı, plan da hazırlanmıştı. O sırada Söke'den bir adam geldi, efeyi yatakları vasıtasıyla buldu ve şunları söyledi:

- Efe, Kocagöz Ahmet Ağa'dan selam getirdim, bugünlerde adalardan Söke havalisine yeni bir Rum çetesi çıkmış ve ağamı ölümle tehdit etmiş ve ondan birçok para istemiş, "ağam efeye git haber ver benim çareme baksın" dedi!

Bu mesaj üzerine efe bir kere derin derin düşünmüştü. Artık Arpaz baskını filan lazım değildi, o sonraya kalabilirdi. Efe hemen Söke'ye gidip Bağlararası'ndan Rum çetelerinin hamisi Foti'yi dağa kaldırmıştı. Ondan hem bin altın almış, hem de onu öldürmüştü. Aynı hafta içinde adadan gelen Rum çetesini de imha etmişti. Bu hadise üzerine hükümet, kuvvetlerini yine Aydın havalisine teksif edince, efe bu defa da Nazilli üstünden Alaşehir'e geçerek Bozdağ'a gelmiş, Cevizalanı'nda pusu kurmuştu.

Cevizalanı Müsademesi ve Tafsilatı (20 Mayıs 1326/1910)

Sözü burada bu müsademeyi temin eden Bayındırlı Mülazım Mehmet Efendi'ye bırakıyoruz:

"1326 (1910) Mayıs ayının yirminci cuma günü idi. Yanımda dört zaptiye ile Çakırcalı çetesini Birgi bucağın merkezine hemen üstünde ve Bozdağ eteğinde Cevizalanı denilen mahalde çevirmeye muvaffak olmuştum. Çete on iki kişiden müteşekkildi.

Dört neferden birini Keles bucağına, ikinci neferi Kaymakçı karakoluna, üçüncü neferi de Ödemiş kaymakamına göndermiş ve çabuk kuvvet sevk etmelerini rica etmişim. Ben yanımdaki tek neferle gözcü mevkiinde iken, talep edilen mahallerden zaptiyeler gelmeye başlamış ve müsademe de iyice kızışmıştı. Müsademe o gün bütün şiddetle aksama kadar devam etti. Çeteden şu kızanlar vurulmuştu: Apoş, Abdi, Kör Ali ve Pabuççu Mustafa!

Bu müsademeye gelinceye kadar, Çakırca çetesinden bir günde böyle dört kızan sakat verildiği hiç kaydedilmemişti. Bunun içindir ki, Çakırcalı Mehmet Efe, o gün çok kızmıştı, hırsından adeta köpürüyordu. Ödemiş merkezinde ise, hükümet dellaller çıkarmış, vatanını seven redif taburu kışlasına gitsin, bir martini alıp Cevizalanı'na hükümet kuvvetlerine yardım etsin!" diye ilanda bulunuyordu.

Halk süreksiz kışlaya koşmuştu. Herkes eline bir martini ve bir miktar fişenk alıp, bir beygire atıyor veyahut da yaya olarak Birgi'ye koşuyordu. O gün Birgi ile Cevizalanı arası mahşerden bir nümüne idi. Bağrıışanlar, sövüşenler, dan dunlar mı ararsın, her şey gırla gidiyordu. Atılan kurşunlar da pek tabii hep boşa gidiyordu. Ne olacak başı bozuk, isminden de anlaşılacağı üzere ne zapt var ne de rapt!⁷³

Akşam yaklaşmıştı. Çakırcalı ile benim aramdaki mesafe ancak kırk adım kadar kalmıştı, bir aralık efe taşın ardından bana şöyle bağırmıştı:

- Ülen Bayındırlı, hükümet sana karpuz kabuğundan nişan mı verecek? Beni senden başka takip eden yok! Ben senin ananın boklu donunu

73 Ödemiş'in Yunanlılar tarafından işgalinde belki bu kadar silah patlamamıştı!

mu çaldım? Saat on iki olsun da gör, senin derini yüzeceğim, eğer yüzmezsem bana da Çakırcalı demesinler!

Ben de efeye şöyle mukabele etmiştim:

- Sen hayırlı bir adam mısın? Şen bozuk dölsün! Bin iki yüz yetmiş kişinin nahak ölümlerine sebep oldun! Kızlarını Birgi'de gavur evlerine kaldırdın. Bir Müslüman evi bulamadın mı kerata?

Bu sövüşmeler ikimizin arasında gece yarısına kadar böylece devam etmişti. Gece saat on ikiye yaklaşmıştı, hakikaten bir de ne göreyim? Yedi tane gölge, zifiri karanlıkta, yıldızların ışığında bana doğru gelmekteydi. Çok şaşırılmışım. Gelenler o kadar yaklaşmışlardı ki, beni neredeyse tavuk gibi bastıracaktı. Yapılacak başka hiçbir şey kalmamıştı. Ben hemen kendimi intihar kastıyla öntimde yüz metre derinlikteki kabız⁷⁴ attım. Eğer daha bir dakika beklemiş olsaydım, yukarıda geçtiği gibi benim derimi yüzeceklerdi.

Ben bir harika kabilinden ceketim bir çalıya geçtiği için o mahut korkunç kayalıkta, kanarede çengelde asılı duran bir keçi gibi baş aşağı kalmışım. Lakin Çakırcalı'dan da kurtulmuşum. Çakırcalı'nın kendisi de yaralıydı, bu beklenmedik hal karşısında küfür ede ede kızanlarını ardına takmış ve muhasara hattını yapıp çekmiş gitmişti.

Artık sabah olmuştu ben asılı kaldığım çalıdan yavaşça kendimi kurtardım ve doğruca Birgi Dücağ merkezine geldim. Orada bulduğum arkadaşlarımla Ödemiş'e döndüğüm zaman, takib-i eşkiyaya memur Ferik Çerkez Ali Paşa'yı Ödemiş'te buldum. Çakırcalı çetesinin yukarıda geçtiği üzere muhasara hattını yapıp kaçması üzerine, takib-i eşkiyaya memur süvari bölüğü kumandanı yüzbaşı Tevfik ve redif taburu kolağası Hamdi beyler beni Ali Paşa'ya şikâyet etmişler,

- Bayındırlı Mülazım Mehmet Efendi eşkiyaya müsamaha etti de onları kaçırdı! demişler.

Kumandan Ali Paşa, bu ihbar üzerine maiyetinde bulundurduğu zabıtlardan birini müsademe mahalline [Cevizalanı] göndermişti. Köye tahkikata giden zabıt Hacı Hasan köyüne varmış, köyün tanınmış şahıslarından Sarıoğlu Ahmet'i⁷⁵ buldurmuş ve Ahmet'e şu teklifi yapmış:

- Ahmet Efe, geçenlerde Cevizalanı'nda Çakırcalı ile hükümet kuvvetleri bir müsademe yapmışlar. Paşadan emir aldım seninle beraber oraya gideceğim, sana zahmet olacak ama bana yardım edersen benim vazifemi kolaylaştırmış olacaksın!

74 Kabız: Mahut ve korkunç derin çukur

75 Sarıoğlu kitabımızın yabancıları değildir. Çakırcalı Ahmet bahsinde Birgi hükümet ko-nağında kırsardarı Koca Cerit'i öldüren adamdır!

- Hay hay gidelim evlat!

- Lakin sen yolurma Ahmet Efe, benim atıma bin, ben gencim yayan da yürüyebilirim!

- Yok biri yayan, öteki atta öyle iş mi olur. Beraber yürüyerek gideriz, hem de konuşuruz!

Yüzbaşı önde, Sarıoğlu arkada, patika yollardan Cevizalanı'na varmışlar, yüzbaşı Sarıoğlu'na,

- Ahmet Efe, Keles müfrezesi neredeydi? Önce oraya gidelim, arkadaşan Kaymakçı müfrezesi mahallini görelim, sonra da Ödemiş'ten gelen müfrezenin mahallini ve gönüllülerin buldukları mevkileri birer birer gezelim, demiş.

Yüzbaşı, Sarıoğlu'nun rehberliği ile müsademe mahallini tetkik etmiş. Tekrar Hacı Hasan köyüne dönmüşler. Kahveler içildikten sonra, yüzbaşı Sarıoğlu'ndan ayrılmış. Raporunu hazırlamış ve kumandan Ferik Ali Paşa'ya vermiş. Ali Paşa yüzbaşının raporunu okuyunca küplere binmişti. Zira rapor benim aleyhimde hazırlanmış ve tertiplenmişti. Paşa acele beni görmek istemiş ve yaveri vasıtasıyla beni çağırılmıştı. Paşayı Ödemiş telgrafhanesinde bulduk. Paşa telgraf makinesinde mabeyn ile muhabere ediyordu. Yaver içeri girdi. Benim geldiğimi paşaya söyleyince, beni içeri aldı. Paşa beni görünce açtı ağzını, yumdu gözünü. Bana öyle küfürler savuruyordu ki, bağırmasından sokaktan geçenler bile telgrafhanede ne oluyor diye bakmak zorunda kalıyorlardı. En son paşa bana şunları söylemişti:

- Hadi defol git karşımdan hain herif!

Dışarı çıktım ve doğruca karşıda bulunan hükümete gidip jandarma bölük dairesine vardım. Biliyordum ve farkındaydım, bu rapor kasten uydurulmuştu ve paşa benim hakkımda şişirilmişti. Bölük dairesine girince ne göreyim, İngiliz Miralayı mahut Havker ile maiyeti içeride oturuyorlar. Ben bunları görünce, Havker'e hitaben:

- Hoş geldiniz! dedim ve bir kahve içmelerini teklif ettim. Havker kabul etmedi. Sebepini derhal buldum. Bana Bornova'nın Bulgarca çiftliğinde Oskar Vemelep'in evinde misafir bulunurken teklif ettiğim sözleri hatırlamış olacaktı. Onun için benim kahveni içmek istememişti. O vakit ben güldüm ve,

- Türkler kahveleri içilmezse, kendilerine düşman nazarıyla bakıldığını düşünürler. Siz yine benim hakkımda muamelenizi yapınız! dedim.

Kahveler geldi, biz kahveleri içerken, dışarıda altı atlı başlarında Çerkez Koca Ömer (Ertuğrul köyünden), hükümet kapısının önünde durdular ve şöylece bağırışmaya başladılar:

- Ödemiş'te çalışan bir zabıt varsa, o da Bayındırlı'dır. Onu da mı lekeleyeceksiniz?

Çerkezler bu cümleyi söylerlerken kumandan Çerkez Ali Paşa telgraf-hanede hâlâ meşguldü. Başını pencereden dışarı çıkardı ve Koca Ömer'i yanına davet etti. Daha sonra da onları tatlılıkla savdı. İzmir'den gelen askeri heyet bana şu cezayı vermişti: Beni Ödemiş'ten kaldırıp Marmaris ilçesine atmışlardı!

Mister Havker bu defa da arzusuna nail olamamıştı. Onun teklifini vaktiyle reddettim diye beni kendi hükümetimce tecziye ettirmek istiyordu.”

Bayındırlı Mülazım Mehmet Efendi'ye bu meselenin açıklanmasını rica ettim. Mümaileyh Mehmet Efendi derin bir nefes aldı ve gülerek “Antalayım” dedi ve şöylece devam etti:

“Büyük devletler, 1320 (1904) yılından beri Çakırcalı işini parmaklarına dolamışlardı. İzmir'de Vali Kâmil Paşa'ydı. Rumeli'nde, vilayet-i selase de Hüseyin Hilmi Paşa'nın (baş müfettiş) maiyetinde İngiliz, Fransız ve İtalyan mümessillerinden mürekkep bir kontrol ekibi vardı. Bu üç devletten biri ve hatta her üçü, 'Ayдын vilayetinde asayiş yok, çetelerden halk rahat edemiyor' diye hükümeti daim tazyik ediyorlardı. Maksudları Rumeli'ndeki kontrolün aynını bu vilayetime de teşmil etmekte. O zaman 'hem Anadolu'da, hem de Rumeli'de karışıklık var' diye müdahalelerini arttırmak imkânını bulacaklardı. Nihayet bu menfur emellerine nail olmuşlar ve Osmanlı hükümetine Aydın vilayetinin güya asayişine memuren şu üç şahıstan mürekkep bir heyeti tayin ettirmişlerdi. Bunlar zahiren hükümetin icraatını takip ediyorlardı. Hakikatte ise kendi hükümetleri hesabına çalışıyorlardı. Bunların gayeleri, asayişin temin etmek değil, bilakis bozmak ve hükümeti kötülemektir. Hiç düşmandan dost olur muydu? Bu ceznebi heyette şu şahıslar bulunurdu:

I. İngiliz Miralay Havker ve yaverleri, erkân-ı harp yüzbaşısı Dit.

II. İtalyan binbaşısı Karasini.

III. Fransız binbaşısı Keh.

Bu Cevizalanı müsademesi, yeni hükümeti pek müşkül bir duruma düşürmüştü. Meşrutiyet hükümeti kendisini çok kuvvetli olarak görüyor, asayişin temin edebileceğini umuyor ve bu hali içte ve dışta ilan ediyordu. Halbuki daha bir Çakırcalı çetesinin hakkından gelememişti. Bunun için halk nazarında hükümetin kıymeti eski hükümetten farksız olabiliyordu. Bu ciheti göz önüne alarak hükümet nizamiye on sekizinci alayının ikinci taburunu da Çakırcalı'nın takibine memur etmişti. Fırka kumandanı Ferik Çerkez Ali Paşa, ikinci tabur kumandanı Abdülğani Bey'e taburun dört bölüğünün dört bucağa ayrılması için emir vermişti. Binbaşı ise tabur mevcudunun kifayetsizliğini öne sürmüştü. O zaman hemen serasker paşadan bir emir gelmiş ve Yemen isyanına giden Ödemiş taburu bakayası-

nın derhal silah altına alınmasıyla her iki tabur noksanlarının doldurulması ve Çakırcalı'nın takibine ehemmiyet verilmesi ciheti alakâlara duyurulmuştu.

Yukarıki emir kaymakamlığa gelmiş, redif Yemen bakayası toplanmıştı. Tabur mevcutları da bir hayli yükselmışti. Bu taburlar bir müddet Ödemiş'te Çakırcalı'nın takibinde dolaştılar. Bu sırada Trabıusgarp harbi patlak verdi ve bu defa da taburlar İzmir merkezine naklolundular.”

Üçüncü Arpacı Baskını ve Osman Bey'in Karıncalı Dağa Kaldırılması

Çakırcalı çetesinin başlıca stratejik noktaları Küçük Menderes ve Büyük Menderes nehirleri idi. Bu iki nehir üzerinde bir köprü dahi yaptırılmamıştı. Osmanlı hükümeti bu işlere bu kadar alakasızdı. Efe, Ödemiş ile Muğla arasında mekik dokur gibi durmadan gelip giderdi. Onun Manisa ve Gediz ile alakası pek azdı, o bu havalıyı Kamalı Zeybeğe bırakmıştı. Bunun için Çakırcalı'yı ilgilendiren nehirler öncekilerdi, çete bu çaylar üzerinden sık sık geçmek zorunda kalırdı. Belki bir gün hükümet kuvvetleri ile ani bir karşılaşma olabilir, bu sebeple de müşkül bir duruma düşebilir ve karşıya geçebilmek için hemen sal bulamayabilirdi. Kışta kıyamette her daim çay başında bir bekçi bulundurmak mümkün olamazdı. Bunun için Ödemiş'te Küçük Menderes nehri üzerinde Adagide köprüsü, Akçay üzerinde de bir başka köprü kurulması efenin stratejisine uygun gelmişti. Çetenin işi ve rahatlığı bakımından bunlar üzerinde durulmuştu. Büyük Menderes üzerine köprü kurmak için hükümet kuvveti lazımdı, bunu şahıslar yapamazlardı. Ayrıca buradan nasıl olsa sal ile geçiliyordu. Bunun içindir ki, Efe, Ödemiş'te Adagide köprüsü için Ödemiş zenginlerinden Ekmekçi Hacı Süleyman Efendi'yi ve Akçay köprüsü için de Arpacılı Osman Bey'i münasip görmüş ve her ikisine de tehditli mektuplar yazmıştı. Bir köprü yaptırmak, tahtadan da olsa, kolay bir iş değildi. Bundan ötürü bu iki şahıs, bu teklifle kolay kolay yanaşmıyorlar, türlü bahanelerle vakit kazanmak istiyorlardı. Efe, Ekmekçi Hacı Süleyman Efendi'nin bir gece evine varmış ve onu korkutmuş, fakat baba dostu olduğu için öldürmemişti. Çünkü Hacı Süleyman Efendi'nin babası Ekmekçi Hacı Abdullah ile Çakırcalı Mehmet'in babası dost geçinirlerdi. Çakırcalı Ahmet Hacı Abdullah'ın beş göz mevkiindeki bahçesine gelir giderdi.

Bu dostluğa iyi bilen halk, Çakırcalı Mehmer'in Adagide köprüsünü kendi kesesinden iki yüz altın vererek yaptırdığını ve bu işte Hacı Süleyman Efendi'yi emin bildiği için mutemet yaptığını söyler. Bir zamanlar Ödemiş Adagide köprüsü yapılmış, fakat tahtadan mamul olduğu için birkaç yıl sonra yine yıkılmıştı. Akçay köprüsü ise, böyle birkaç yüz altınla

yapılamayacak durumda olduğu için, efe bu büyük işi de Arpaz eşrafından Osman'a ve kardeşi Ali beylere havale etmiş ve bu mühim işin üzerinde durmuştu. Efe bir kere bir şeyi fikrine koydu mu, onu vazgeçirmek kolay değildi. Osman Bey ile kardeşi Ali Bey, böyle binlerce liralık hayrı yapabilecek bir kudret-i maliyeye sahip değillerdi. Gerçi para ile imanın nerede olduğunu ancak Allah bilir. İşte Osman Bey de, bu büyük mali fedakârlığı yapamadığı için işi ciddiye almamıştı. Belki efe zamanla bu fikrinden vazgeçer yahut bir kaza kurşunuyla ölür de bu beladan kurtuluruz diye Arpaz'a pek uğramaz olmuştu. Efe ise bu fikrin aksine olarak, her işini bırakmış Osman Bey'in ardına düşmüştü. Önce Kara Ali muavin çetesini göndermişti. Fakat çete onu evde bulamamıştı. İkinci olarak efe Arpaz'a varmış, evi çevirmiş, fakat yine Osman Bey'i bulamamıştı. Gözcüler Osman Bey'in Arpaz'a geldiğini ve akşam olunca saklandığını haber vermişlerdi. Efe Osman Bey'i böyle ele geçiremeyeceğini anlamıştı. Artuk Arpaz'ı bir gün güpe gündüz basarak, halk çarşıda alış verişle meşgul iken Osman Bey'i yakalamanın mümkün olabileceğine inanıyordu. Efe işte bu fikir üzerinde duruyordu. Arpaz'ın pazarı cuma günü idi, bir pazar günü Arpaz'ı bastılar.

Çete Arpaz'ın bütün geçit noktalarını tutmasından sonra, efe ardına birkaç kızan alarak doğruca Osman Bey'in evine varmıştı. Zeybekler bir köşede kalmışlardı. Efe içlerinden bir kızanı Osman Bey'in evine göndermişti. Kızan kapıya vurunca, kapıya gelen kadın,

- Kim o? diye seslendi.
- Osman Bey'i göreceğim!
- Kahveye çıktı.

Mesele halledilmişti. Osman Bey, Arpaz pazarına inmişti. Kahvede oturmuş, bir arkadaşıyla dama oynuyordu. Oyun bir hayli ilerlemişti ve iki taraf da kendilerini görececek halde değillerdi. Oyunculardan başka, Osman Bey'in kâhyası Hacı İsmail de oyunun sonunu merakla bekliyordu. Herkes derin bir fikre dalmıştı. Tam bu sırada Çakırcalı Mehmet Efe, kapıdan içeri girmişti. Onları böyle derin derin düşünürken görünce, usulcacık Osman Bey'in yanına varmış da,

- Daş al Osman Bey! demişti.

Osman Bey, bu beklenmedik müdahaleye kızmış, başını kaldırıp müdahale eden şahısa birkaç söz söylemek istemişti. Bir de ne görsün! Karşısında elleri martinili zeybekleri görünce ne olduğunu bilememişti. Osman Bey'de bet beniz kalmamıştı. Yavaşça şunları söyleyebilmişti:

- Buyurun efe, hoş geldin!

Efe ilk iş olarak Osman Bey'in kâhyası Çerkez Hacı İsmail'in kucağın-daki martiniyi çekip alırken,

- Ülen Çerkez oğlu, beni görünce neye martiniye davranmadın? demişti.

Kâhya Hacı İsmail korkusundan dilini yutmuştu. Utancından başını aşağıya eğmiş ve hiçbir harekette bulunmamıştı. Efe tekrar sormuştu:

- Hani beni görünce öldürüp, derime saman dolduracaktın? Ağaca da asacaktın. Gezdiğin ve dolıştığın yerlerde hep bu lafi ederdin, değil mi? Haydi kalk bakalım!

Hacı İsmail'den yine ses çıkmayınca, efe Kürt Ali'ye şu emri vermişti:

- Bağlayın şu keratanın kollarını!

Kızanlar kâhya Çerkez İsmail'in kollarını bağlarken, çarşı da karışmıştı. Çakırca'nın Arpaz'ı bastığı şayi olmuş ve panik başlamıştı. Fakat halk nereye gidebilirdi? Arpaz'ın dört tarafını zeybekler çevirmişlerdi. Bu heyecanı gören çarşı ağası Mültezim Arnavut "ne oluyor" diye koşarak köy kahvesine doğru gelmiş, Hacı İsmail'i kolları bağlı peykede yatarken görünce dayanamamış ve kahveciye bağırarak sormuştu:

- More kim bağladı bu Hacı'yı?

Çakırcalı, more kelimesini duyunca, ayağına yeni bir kurban geldiğini sezmiş, yanında ocak başında duran kahveciye sormuştu:

- Bu adam Arnavut mudur?

- Evet efe, Arnavuttur.

- Burada ne iş yapar bu adam?

- Çarşı parası toplar efe.

Efe, Hacı Mustafa'ya bir göz atmış, Arnavut da yaka paça kahveden dışarı çıkarılmıştı. Arnavutu bağırta bağırta kahvenin eşiğinde kesmişlerdi.

Usuldendi, bir köye ve bir yere gidildi mi, halka bir gözdağı vermek lazımdı! Efe, Osman Bey önde, Hacı İsmail arkasında Arpaz çıkışından kollarını sallaya sallaya geçti. Kahve önünde Çerkez Hacı İsmail kurban edilecekti, fakat onun yerine gönüllü Arnavut gelmişti ve şimdilik bununla iktifa edilmişti. Köy haricine çıkınca, kâhyayı öldürmüşlerdi. Kızanlardan biri de Osman Bey'in evine gönderilmişti. Ev halkundan biri kapıya çağırılmış ve kapıya gelen Osman Bey'in oğluna kızan şöyle demişti:

- Biz babanı Karıncalı dağa götürüyoruz, üç bin altın getir, babanı al götür!

Güpe gündüz yüzlerce halkın önünde Arpaz gibi kalabalık bir bucağı basan Çakırca'nın oğlunun bu cinayetini duyan hükümet yine ber-mutad her tarafa teller işlemeye başlamıştı. Osman Bey'in oğlu da pek tabii olarak göz hapsine alınmıştı. Şimdi bütün hükümet kuvvetleri Nazilli'ye yığılmıştı. Osman Bey'in oğlu bir gün Nazilli'ye gitmiş, amcası ile uzun bir görüşme yapmış ve paraları hazırlamış idi. Hükümet de emniyet memur-

Gökçen İbrahim Efe.

larıyla, gizlice Osman Bey'in kardeşi Ali Bey ile oğlunu göz hapsine almıştı. Bir sabah paralar heybeye yerleştirilmiş ve Osman Bey'in oğlu Arpaz'a gidiyormuş gibi yola çıkmıştı. Halbuki bu işi daha önce haber alan alakalı memurlar, şehir dışında Osman Bey'in oğlunu yakalamışlar, efelerle babasının Karıncalı dağda olduklarını öğrenince de dağı çevirmişlerdi. Sabaha karşı müsademe başlamıştı. Arpaz'ı basan ve Osman Bey'i dağa kaldıran çetede şu kimseler vardı: 1. Çakırcalı Mehmet, 2. Hacı Mustafa, 3. Deli Mehmet, 4. Kürt Ali, 5. İbrahim Gökçen, 6. Çamlıcalı Mehmet Ali, 7. Hacı Hüseyin, 8. Kerimoğlu İsmail, 9. Kışlalı Kara Mehmet, 10. Konyalı Kara Mehmet, 11. Bornovalı Kosta (nam-ı diğer Osman).

Müsademe nasıl başlamıştı ve nasıl bitmişti? Şimdi bunu çeteye dahil Kerimoğlu İsmail'den dinleyeceğiz:

"Hükümet kuvvetleri bizi akşamdan çevirmişlerdi. Efe hepimizin yerlerini göstermişti ve durmadan vaziyetimizi kontrol ediyordu. Müsademe çok kızışmıştı. Bir aralık dayım Hacı Hüseyin'in bulunduğu mevkiye varan efe, dayımın çok tiryaki olduğunu bildiği için dayıma hitaben:

- Hacı Hüseyin, bir civaralık (sigaralık) oldu, sen geri çekil de ben senin yerinde kalayım, sen bir civara iç, demişti.

Dayım geri çekildi, sigarasını içti geldi. Efe de ateş hattından geri çekilmişti. Dayım yine mevkiine oturmuş ve ateşe de başlamıştı. Efe bu defa Mehmet Ali'nin yanına varmıştı. Mehmet Ali'nin yanında iken, sağ taraftaki sırttan gelen bir kurşun doğrudan doğruya efenin önündeki kayaya isabet etmişti. Bunu diğerlerinin takip ettiğini gören efe tehlikeyi sezmiş, Mehmet Ali'ye bağırıştı:

- Mehmet Ali (eliyle sağ taraftaki yamacı göstererek), şu herif kimse, tüfeğin sapını doğru tutuyor, oraya at!

Mehmet Ali, efenin gösterdiği tarafa dönmüş ve ateşe başlamıştı. Filhakika orada bulunan kimse —bu adamın bir Yörük olduğunu söyleyenler de var— yerini terk etmek zorunda kalmıştı. Aradan az bir zaman geçmişti, efe hâlâ Mehmet Ali'nin yanında bulunuyordu. Bir aralık ikinci bir kurşun vızlıyarak yine kayaya çarpmıştı. Çarpan bu kurşun kayadan kayarak doğruca efenin sol kolunun kabasını yarıp koltuğunun altından ve boşluktan içeri girmişti. Efe sağ elini kurşunun girdiği yere vururken, şöyle bağırıştı:

- Eyvah! Bu pis kurşun da nereden geldi!

Efe sağ eliyle oracıkta bir çukur açtı ve oraya yaslandı. Akan kanlar çukuru dolduruyordu. Arkadaşlar hemen efenin yanında topılamışuk, efe bize şu nasihatı vermişti:

- Eğer ben ölürsem, benim cesedimi kaybedin, yoksam sizi rahat bırakmazlar!

Böyle dedi ve ruhunu teslim etti. Vurulduktan sonra ancak yirmi dakika yaşayabilmişti. Biz efemizle meşgul iken, esir Osman Bey, fırsattan istifadeye kalkışmıştı. Kaçarken arkasından atılan bir kurşun ile onu öldürdüler (1327/1911).

Şimdi efenin vasiyeti nasıl yerine getirilecekti? Arkadaşlar bir müddet düşündüler ve birbirlerinin yüzlerine baktılar. Kaybedilecek zaman da yoktu. İçimizden Çamlıcalı Mehmet Ali şöyle bir teklif yapmıştı: 'Ölü ancak şöyle kaybolabilir, efenin başını keser, alıp götürürüz. Cesedi kimse fark edemez.'

İyi ama efenin başını kesmeye kimse cesaret edemiyordu. Mehmet Ali kızan şöyle devam etmişti:

- Ben efenin vasiyetini yerine getirebilirim ve yaparım!

Mehmet Ali silahlı olduğundan bıçağını çekip, efenin başını kesmek isteyince, efenin kız kardeşinin oğlu Kürt Ali hiddetle,

- Ülen Çamlıcalı, eskiden efede intikamın mı vardı ki, bu işi yapmak istiyorsun? demişti.

Çamlıcalı Mehmet Ali, efenin başını göğsünden ayırmış, göğsünün kılı derisini yüzmüş, parmağındaki altın yüzüğü —bu yüzüğü efeye İtalyan binbaşısı Korsini, karısı ile beraber Kayaköy'e efeyi ziyarete geldikleri zaman vermişti— çıkarmak için parmağını kesmiş ve cesedi oracıkta bırakmıştı.

Çete o gece ikiye ayrılmıştı. Biri Hacı Mustafa taraftarı olanlar, diğeri Hacı Hüseyin taraftarı olanlar. Hacı Mustafa ile birlik olan şahıslar şunlardı: Efe Hacı Mustafa, Deli Mehmet, Gökçen İbrahim, Çamlıcalı Mehmet Ali, Konyalı Kara Mehmet.

Hacı Hüseyin ile birlikte olan şahıslar da şunlardı: Efe Hacı Hüseyin, Kardeşinin oğlu İsmail, Kürt Ali, Bornovalı Kosta.”

Sabah olmuş, efenin cesediyle Osman Bey'in cesedini hükümet kuvvetleri Nazilli'ye getirmişlerdi. Osman Bey merasimle gömülmüş, efenin başsız ve yalnızca gövdesinden ibaret vücudu meydana kalmıştı. Çünkü bu cesedin kime ait olduğu bilinemiyordu. Bayındırlı Mehmet Efendi cesedi muayene etti ve bunun Çakırcalı Mehmet efenin cesedi olduğunu söyledi. Bu kanaatini de bir raporla ma-fevk makama bildirdi. Mehmet Efendi üst makamlardan takdir göreceği yerde azar işitti. İl jandarma komandanı halk huzurunda ona şöyle çıkışmıştı:

- Her yerde olduğu gibi, burada da hükümeti iğfal ediyorsun!

- Eğer ben yalan söylüyorsam, efenin karısı Iraz'ı Ödemiş'ten getirtilin, eğer dediğim gibi çıkmazsa, ben hem masrafı karşılarım, hem de her türlü cezaya razı olurum.

Kumandan Ödemiş'e bir tel çekti. Ertesi gün Iraz Nazilli'ye gelmişti. Bir cemm-i gafir⁷⁶ huzurunda Mehmet Efendi Iraz'a:

- Bu efenin cesedi değil midir?

Iraz ilk bakışta efenin cesedini tanıyamamıştı.

- Hayır Mehmet Efendi, bu ceset efenin değildir!

Iraz'ın bu kati sözü üzerine bütün nazarlar yine Mehmet Efendi'ye dikilmişti. Nerede ise ona fena sözler söylenecekti. Lakin Bayındırlı buna meydan bırakmamış ve Iraz'a dönerek:

- Iraz, sen efeye yirmi yıla yakın geçindin ve bir yastığa baş koydun, onu tanıyamadın mı? (Eliyle efenin vücudundaki iri beni göstererek) Bu ben kime aittir Iraz?

Bayındırlı'nın bu sözü üzerine Iraz hakikati anlamış ve kendisini oracıkta yere atıvermişti. İşte bu manzara karşısında hazır bulunanlara kanaat gelmiş ve Çakırcalı Mehmet Efe'nin öldürüldüğü kanaatına varılmıştı. Hükümet de geniş bir nefes almış, Bayındırlı da davayı kazanmıştı.

76 Cemm-i gafir: Çok kalabalık cemaat (S.Y.).

Bayındırlı, ilk iş olarak efenin karısı Iraz'ı teselli etmiş ve kolundan tutup onu doğrucu bir otele götürmüş ve himayesine almıştı. El oğlu bu, belki Iraz'a bir taarruz olabilirdi, ertesi günü şimendifere bindirerek onu Ödemiş'e göndermişti. Iraz'a karşı Bayındırlı bu hemşehrilik ve insanlık vazifesini yapmıştı. Çakırcalı Ahmet'in naaşı hükümet konağında halka günlerce teşhir edilmişti. Oğlu Mehmet'in de cesedi Nazilli hükümet konağının bahçesinde halkın seyrine terk edilmişti. Bundan sonra hükümet geniş bir nefes almıştı. Çakırca derdi artık kalmamıştı.

Çakırcalı Mehmet Efe'ye birçok türkü yakılmıştır, fakat babası Ahmet'e yakılan türküler hâlâ yaşamakta ve radyolarda bu ses afakı çınlatmaktadır. Ahmet'e yakılan türkülerde, “bana da derler Çakırca” cümlesi sonradan baba oğula teşmil edilerek, “bize de derler Çakırca” şeklinde sokulmuştur.

Burada efenin şekavet hayatına son verirken, kendisinde mevcut şu hasletleri zikr etmek yerinde olur. Çakırcalı Mehmet Efe, zeki, haddinden fazla cesur, fedakâr, ciddi, salabetli ve aynı zamanda çok otoriter bir şahsiyet, iyi bir liderdi. Ne yazık ki, bu güzel kıymetlerini müsbet sahada kullanamamış, hep menfi işlere sarf etmişti. Bu yüzden memleket çok ızdırıp çekmiş ve iddia da edebiliriz ki yurdun bütünlüğü bile tehlikeye düşmüştü. Ödemişliler 1315 (1809) - 1327 (1911) yılları arasında tam on iki sene hürriyetine kavuşamamış ve her günü korku, dehşet içerisinde geçirmiştir. Bu işe son verirken çeteye dahil kızanların her biri hakkında da biraz malumat verelim.

Efe Karıncalı dağda vurulduğu zaman yanında on kızanı vardı. Bu on neferden ibaret maiyet, müsademe mahallinde ikiye bölünmüştü. Çakırcalı Mehmet Efe çetesinde iki tane Hacı vardı. Bunlar efenin muavinleri idiler, biri Hacı Mustafa, diğeri Hacı Hüseyin idi. Efenin üç karısı vardı, Ayasuret'te Iraz, Bayezitler köyünde Nadire ve Kayaköy'de Fatma. Bunlardan birinci karısına Hacı Mustafa'yı, ikincisine Hacı Hüseyin'i, üçüncü karısına da Kara Ali'yi muhafız tayin etmişti. Bu üç şaki efenin yakınları olduğu için onunla senli benli idiler. Kara Ali yukarıda geçtiği üzere bir pusuya düşürülerek tutulmuş ve divan-ı harp kararıyla idam edilmişti. Diğer Hacılar gelince, bunlar birbirlerini çekemezler, iyi geçinemezler ve sevişmezlerdi. Bunun içindir ki daha efenin kanı kurumadan Hacılar ayrılmışlardı. Birinci muavin Hacı Mustafa ile birlikte ve onu başkanlığında şu şahıslar vardı: Hacı Mustafa [efe], İbrahim Gökçen, Deli Mehmet, Çamlıcalı Mehmet Ali, Kışlalı Kara Mehmet, Konyalı Kara Mehmet. İkinci muavin Hacı Hüseyin'in başkanlığı altında şu şahıslar vardı: Hacı Hüseyin (efe), Kerim oğlu İsmail, Kürt Ali, Bornovalı Kosta.

Hadise geçesi ikine bölünen gruplardan ikincisini takip edelim ve bu-

"Ödemiş'in tanınmış şahıslarından Salih Gündük, Güzel türkü söyler ve iyi hikâye anlatır." 3.9.1943.

rada sözü çeteye dahil, olan, efe Hacı Hüseyin'in kardeşinin oğlu İsmail'e bırakalım!

"Dayım Hacı Hüseyin, ben, Kürt Ali ve Bornovalı Kosta dördümüz aynıldık. Diğer arkadaşları Karıncalı dağda efenin bedenini soyarlarken bıraktık ve muhasara hattını yarıp karanlıktan faydalanarak çekildik gittik. Hepimiz bu havalinin yabancısı idik. Kosta bize kılavuzluk etti ve doğruca deniz kenarına vardık. Silahlarımızı bir ormana sakladık. Sahilden Kosta delaletiyle Rumlardan bir kayık tedarik ettik ve kayığa atlayıp denize açıldık. Kayık ile bir müddet gittikten sonra denizin dalgaları şiddetlendi ve kayık parçalandı. Biz de Şıra (?) adasına çıktık. Lisan bilmediğimiz için Kosta bize tercümanlık ediyordusa da, bu yabancı ülke bizi sıkıya başladı. Yine Kosta'nın yardımıyla Anadolu'ya geçtik, silahlarımızı bıraktığımız yerden aldık, Ödemiş'e geldik. Kosta Şıra adasında kaldı, bizimle dönmedi. Ödemiş'e gelince Kürt Ali de bizden ayrıldı, kendi başına bir

Ödemişli İsmail Efe, 1925 (ortada)

çete teşkil etti. Dayım Hacı ile ben iki kişi kaimca, Çobanlar köyüne vardık, Hartlak oğlu Mehmet'i kandırdık. Oradan Kahrat'a vardık bu köyden de Mustan'ı aldık. Konyalı Kara Mehmet Hacı Mustafa'dan ayrılmış bizim yanımıza gelmişti. Birkaç gün sonra Dönmenin Halil'in de gelmesiyle çetemiz büyüdü. Bu suretle altı kişi olduk, başladık dağlarda dolaşmaya. Üç yıl böylece gezdik, seferberliğin ikinci yılında 1331 (1915) Ödemiş kaymakamı Tevfik Bey delalet ederek kurban bayramına beş gün kala bizi yüze çıkardı ve böylece hükümet bizim kabahatlerimizi bağışladı. Efemize beş ve bize de dörder altın maaş bağladılar ve bizi seyyar zaptiye yazdılar. Biz de hükümet zaptiyeleri ile birlikte birlikte eşkiya takibinde dolaşırken, Çobanlar köyüne vardık. Bu köyde Deli Hüseyin adında bir asker kaçağı vardı. Bu kaçakla bir müsademe yaptık. Müsademede dayım Hacı Hüseyin ile Dönmenin Halil'i Deli Hüseyin öldürdü, biz de Deli Hüseyin'i öldürdük. Bizim çete de bundan sonra dağıldı."

Kürt Ali'nin Kurduğu Çete

Kürt Ali başlığı altında kurulan dört kişilik çete, Ayasuret, Bezdegüme, Gere köyleri arasında ve Ödemiş'e dört beş kilometre mesafede dolaşmaya başlamışlardı. Şimdi burada sözü Avulcuk'tan Hacı oğlu Mehmet'e bırakıyoruz:

"Bir gün ben yanıma iki arkadaş aldım. Gençlik bu ya Bezdegü-

me'den Kepçen adlı gezginci yosmayı oynatmak üzere evinden kaldırdık, bahçe damlarından birine götürdük. Sabaha kadar içtik ve eğlendik. Bizim böyle karı oynattığımızı ve Kepçen yosmayı gezdirdiğimizi haber alan Birgi'nin Bayezit köyünden üç delikanlı güya bizim elimizden yosmayı alıp kendileri eğlenmek üzere bizi bağ ve bahçe damlarında aramaya çıkmışlar. Bu üç delikanlı Bayezitler köyünden başlayarak, Gere, Bezdeğüme ve Gerçekli köylerinin ne kadar bahçe damı varsa, hepsini birer birer aramışlar ve Bezdeğüme üstündeki dereye indikleri sırada orada Kürt Ali çetesinin pususuna düşmüşler. Meğer Kürt Ali çetesi dere içinde saklanıyormuş. Bizi arayan üç delikanlı ansızın çetenin üzerine varınca, Kürt Ali ile arkadaşları 'bunlar bizi gördüler, şimdi gidip hükümete haber verirler' fikrine sahip olmuşlar. Bu korku saikasıyla efe Kürt Ali bu üç delikanlının kollarını bağlamış, Siyek çayı yatağına kadar götürmüştü, orada kumsalda bunları koyun keser gibi kesmiş ve öldürmüştü!

Bu katl hadisesi benim üstüme yorumlanmış ve şöyle dedikodu başlamıştı.

- Avulcuk'tan Hacı oğlu karı arkasında gezerken, üç delikanlıyı öldürmüştü!

Hükümet bu şaya üzerine beni tutup hapsetti. Nihayet ben hapishanede on gün kaldım. On birinci günü hükümet kuvvetleri Kürt Ali çetesiyic bir müsademe yaptılar. Bu müsademede binbaşı Hurşit Bey müfrezesi Kürt Ali ile arkadaşlarından Deli Mehmet oğlunu öldürdü. Yalnız kâhyanın oğlu teslim oldu ve onun verdiği ifade beni kurtardı." Hadise 1328 (1912) yılının temmuz ayı içinde cereyan etmişti. İşte Kürt Ali çetesi de böyle birkaç ay içinde doğdu ve öldü. Bu suretle bu hadise tarihe kazanmış oldu.

Hacı Mustafa Çetesi

Gelelim Hacı Mustafa'nın kurduğu çeteye. Bu çete, Çakırcı çetesinin yerine kaim olan çetedir. Yukarıda adları geçen bu altı kişi Hacı Mustafa başlığı altında ve Nazilli'nin Karıncalı dağında Çakırcalı Mehmet Efe'nin başını gövdesinden ayırmışlardı. Çamlıcalı Mehmet Ali belinden ipeklî mendilini çıkarıp bu taşı onun içine koymuştu. Gece karanlığında bunlar da diğer arkadaşları gibi muhasara hattını yapıp Aydın halisinden Ödemiş mıntkasına geçip, Beydağlarını aşarak Mendegüme'ye gelmişlerdi. Burada biraz dinlenip, Adağüme ovasından Tire'nin Kireli köyüne gelmişler ve doğruca efenin eski yatağı Hacı İlyas Ağa'nın kapısını şiddetle vurmuşlar. Hacı İlyas Ağa uyanmış, böyle gece yarısı kapının şiddetli vuruluşundan korkmuş ve yavaşça kapıya kadar gelmiş ve "kim o?" diyebilmiş.

Bütün gece yol yürüyen, yorgun, bitkin öfkeli ve ayrıca efenin ölümünden üzüntü içinde çırpınan bu kızan Hacı Mustafa, İlyas Ağa'ya tehevürle şöyle bir sövmüş:

- Aç ülen kara dinini ...!

Bu hitabı işiten İlyas Ağa, hayrete düşmüş ve kapıyı açmış. Zeybekleri hanaya çıkarmış, hoş beşten sonra, İlyas Ağa Hacı Mustafa'ya sormuş:

- Efemiz nerede ya?

- Arkadan kızanlarla geliyor!

Bu cevap İlyas Ağa'yı tatmin etmemiş. Yemekler yenmiş, aradan bir hayli zaman geçmiş. Sabah olup efeden bir ses çıkmayınca İlyas Ağa şüpheye düşmüş. Efe ağanın bunca yıldır dostu idi, efe onu bu güne kadar akşamki gibi küfürle karşılamamıştı. Onu daim tatlı dille okşar ve gönüllü alırdı. Ne diye akşam kapıda bu koca Yörük böyle durup dururken sövmüştü? Bu sövme işi ağanın çok gücüne gitmişti. Bütün gün de efenin gelmeysi onu iyice şüphelendirmişti. Böylece efenin öldüğüne kail olmuştu. Şimdi bu koca saygısız Yörükte bir ders vermek zamanı gelip çatmıştı. Sabah olmuş, ağa Hacı Mustafa'ya şöyle demişti:

- Siz oturun, varan bu baklayı (tohum) saçiveren de gelen. Siz rahatınıza bakın!

İlyas Ağa tarlaya bakla tohumu saçmaya gitmemiş, doğruca Tire'ye varmış, nükumete haber vermişti. Tire'den, Ödemiş'ten ve Bayındır'dan ne kadar zaptiye, asker ve gönüllü Çerkez varsa akşama kadar Kireli'ye gelmişler, Hacı İlyas Ağa'nın evini muhasara etmişlerdi. Sabaha karşı müsademe başlamış, zeybekler silah sesinden uyanmışlar, o zaman efenin eniştesi Deli Mehmet hiddetle Hacı Mustafa'ya bağırmuş ve şunları söylemişti:

- Görüyon mu Hacı, kapıda din iman okudun, hada hinci bizi kurtar bakalım!

Zeybekler müsademedan kurtulma çaresi ararlarken Çamlıcalı Mehmet Ali ile Kışlalı Kara Mehmet duvar deliğinde bulunan mazgaldan ateş ediyorlardı. Zaptiyelerden birisi arkadan ve yüksek bir mahalden bunları görmüş ve her ikisini de orada öldürmüştü. Hacı Mustafa, Gökçen İbrahim ve Deli Mehmet üçü bir arada mutfak duvarını delip sokağa çıkmak isterler. Lakin Hacı Mustafa yaralı ve hem de şişman olduğundan çıkamaz. O zaman Gökçen İbrahim dayısı Deli Mehmet'e hitaben şunları söyler:

- Dayı sen duvardan birkaç tane daha taş sök, ben çıkıp tavuk kümesinin arkasından sizi korurum!

Kümesine gider, lakin ne görsün, küme ardında eli silahlı bir zaptiye beklemekte. Silaha davranmaya meydan kalmaz. Her ikisi de silahlarını yere atarlar ve kukak kucağa boğuşmaya başlarlar. Gökçen pehlivan oldu-

Ödemiş'ten bir eşraf, 1913.

ğu için zaptiyeyi altına alır, belinden tabancasını çeker ve orada zaptiyeyi öldürür. Bu zamana kadar Hacı ve Deli Mehmet ile Konyalı Kara Mehmet de soğaka çıkmış bulunurlar. Dördü de bir arada kaçarlar, ortaklık ağarınca kadar güç hal ile Kireli mezarlığına varabilirler.

Mezarlık ile köyün arası dört beş kilometrelik bir mesafedir. Hacı Mustafa yaralı olduğu için o günü mezarlıkta geçirirler. Akşam Ödemiş'in Yenice köyüne gelip, Macar'ın evine saklanırlar. Lakin yolda Konyalı Kara Mehmet bunlardan ayrılır (29 Teşrinisani 1327-1911). Çetenin Ödemiş'e bu kadar yakın bir yere sokulması şu sebepten ileri gelmekte idi: Hacı Mustafa'nın yaralarını bir cerraha baktıracaqlardı. Bir aralık Deli Mehmet su dökmek için dışarı çıkmıştı, bu fırsattan faydalanan Hacı Mustafa, Macar'a şunları söylüyordu:

- Hada Üzümlü'ye git, Hacı Arif'te iki yüz altın param var, al da gel!

Hacı'nın Macar'a söylediklerini Deli Mehmet dışarıdan duymuştu. Ötekli bir tavir alarak:

- Ulen Hacı, bak neydik, ne olduk. Bugün senin kemerinde sekiz yüz altın para var, ben seni öldürüp bu paraları almaz mıyım? Seni bugün yaralı olduğun halde arımda taşıyorum, Allah senin gözünü bir kısım [avuç] toprakla doyursun!

Deli Mehmet Hacı Mustafa'yı öldürmeye kalkmış, lakin araya Gökçen girmiş, bu işe mani olmuş ve onu öldürtmemiştir. Deli Mehmet Gökçen'i yanına alıp, o gece Macar'ın evini terk etmiş ve Hacı Mustafa'yı yalnız bırakmıştı. Yolda giderlerken, Deli Mehmet Gökçen'e bir hayli sitem etmiş ve onu şöyle haşlamıştı:

- Sen bana Hacı Mustafa'yı öldürtmedin değil mi? Onu Macar evinde tutamaz, gider hükümete haber verir!

Hakikaten ikinci gece Macar, Hacı Mustafa'yı bir ata bindirir ve kendi köyü olan Ayasuret'e götürüp evine teslim eder. Bir iki gün sonra Gökçen de kendi köyü olan Ayasuret'e gelir. Hacı Mustafa bunu öğrenince şüpheye düşer ve "bunlar iki kişi birleşip beni öldürürler ve paralarını da alırlar" diye korkar. Geceleyin birisine yirmi altın verir ve kendisini gizlice Tire'nin Çepni köyüne götürtür. Hacı Mustafa burada tedavi edilir ve iyileşir.

Gökçen, bir müddet sonra Hacı Mustafa'nın Çepni köyüne gittiğini haber alınca, o da oraya gider, onu bulur, paroyayı verir ve Hacı Mustafa'ya mülaki olur. Gökçen Deli Mehmet yanından kovduğu için yalnız kalmıştı. O da çaresiz Hacı'nın yanına varmış ve onunla birleşmişti.

Deli Mehmet'e gelince, Bayındırlı Mülazım Mehmet Efendi delaletiyle yüze çıkarılmıştı. Deli Mehmet, katlden maznun, beş sene ceza yemişti ve cezasını İzmir cezaevinde tamamlamaya çalışırken, bir gün İzmir valisine şöyle bir dilekçe ile müracaatta bulunmuş ve, "Dağda gezen Çakırcalı Mehmet Efe benim hem amcamın oğlu, hem de karımın kardeşidir. Çakırcalı Mehmet'i eğer ben altı aya varmadan ölü veya diri getirip hükümete teslim etmezsem beni asın!" demişti. Hükümet de Deli Mehmet'i serbest bırakmıştı. O da doğruca efenin yanına varmış ve gülerlek:

- Bizim oğlan, ben seni öldürmeye geldim. Ne yapan böyle bir hile düşündüm ve senin yanına kaçtım!

Karıncalı dağda efe öldürüldüğü vakit, işte bu Deli Mehmet de çetede bulunuyordu. Hatta bazı kimseler, "Çakırcalı Mehmet'i arkadan bu Deli Mehmet vurmuştur" diye söylentiler de çıkarmıştır. Veyahut bu söylenti-yi kurtulmak için belki de kendisi çıkartmıştır. İşte Deli Mehmet bu söylenti-yi sıhhat tutarak Ödemiş kaymakamlığına bir dilekçe vermiştir. Dilekçenin muhteviyatı şöyle idi:

“Çakırcalı Mehmet ölmüştür, benim de vazifem bitmiştir. Benim kabahatimin bağışlanmasını rica ederim. Deli Mehmet”

Kaymakam dilekçeyi yüzbaşıya havale etmiş, yüzbaşı da meratibe riayeten Bayındırlı Mülazım Mehmet Efendi'ye tevdi ederek bu işin intacı- nı istemiş ve Mehmet Efendi de kalkıp Deli Mehmet'in köyü olan Ayasu- ret'e gitmişti. Mehmet Efendi Deli Mehmet'i köyünden almış, birlikte Bezdegüme köyüne gelmişlerdi. Mehmet Efendi kahvede ve halk huzu- runda şöyle bir rapor hazırlamıştı:

“Ayasuluk köyünden Kara Mahmut oğlu ve Çakırcı Ahmet'in damadı ve Çakırcalı Mehmet Efe'nin eniştesi Deli Mehmet nam şahıs... (şartlı olarak tahliye edilmiş), Deli Mehmet filvaki Çakırcalı Mehmet'i Karıncalı dağda itlaf edip sözünü de yerine getirdiği mevzuken ve mutemet şahısla- rın şahadetleriyle de sabit olmuş bulunduğundan merkumun işbu iddiası bu vechile de doğru olarak görüldüğünden kendisinin kabahatinin bağış- lanması yerinde görülmüştür. Olbapta emr ü ferman men lehülmindir.”

Deli Mehmet, Bayındırlı Mehmet Efendi'nin yazdığı, sureti yukarıya alınan ve Bezdegüme kahvesinde bir cemm-i gafir huzurunda tertiplenen bu raporu kaymakama sunmuş ve Deli Mehmet'in de kabahati affolun- muştü! Deli Mehmet'i Ödemiş muhiti bir çarıklı erkân-ı harp diye tanır. Hakikaten bu adam tam manasıyla bir erkân-ı harpti. Önce Çakırcalı Ah- met çetesinde bulunmuş, sonra meşhur Yörük Osman çetesine dahil ol- muş, oradan da yakayı sıyırmış, en nihayet Çakırcalı Mehmet Efe'nin çe- tesinde bulunurken, yukarıda geçen hizmetleri etmiş şeytan bir adam ol- duğu söylenir. Kendisi bize bu kitap muhteviyatını nakleden ve resmi ki- tabımızın başında görülen Kara Süleyman'ın ağabeyisidir, öz be öz kar- deşlerdir. Lakin ne de olsa su testisi su yolunda kırılır fehvasınca, bir gün kendi köyünden Ömer adındaki bir köylü ardına düşmüş ve tabanca ile arkasından öldürmüştür.

Çakırcalı Mehmet Efenin Sadık Muavini Hacı Mustafa'nın Kurduğu Çete ve Akıbeti

Yukarıda geçtiği üzere Hacı Mustafa'nın son iltica ettiği Tire'nin Kire- li köyünde yaraları iyileşmişti. Beraberinde bulunan Gökçen İbrahim ile birlikte Kazanlı köyüne varmışlardı. Bu köyden Hasan Ali'nin oğlu Kara Hasan'ı arak Balabanlı'ya geçmişlerdi. Bu köyden de Tatar Ahmet'i ve yine Kazanlı'dan Mehmet'i kandırıp beş kişilik yeni bir çete kurmuşlar, tekrar eşkıyalığa başlamışlardı. Hacı Mustafa çetesi yine bir gün Yenice- köy'e gelmişti. Macar'ın evinde istirahat ederlerken hükümet bunları ha- ber almıştı. Zaptiyeler ve nizamiye süvari bölüğünden miktar-ı kâfi asker güpe gündüz Macar'ın evini çevirmişler, müsademe bütün şiddetle ikin-

diye kadar devam etmiş. Süvari kumandanı Hayri Bey, geceye kalırlarsa çeteye dahil beş kişi kaçarlarsa korkusuyla Macar'ın evini askerlere yakıt- mış. Can havliyle dışarı fırlayan zeybeklerden efe Hacı Mustafa derin bir yara almış, Kazanlı Mehmet kızını askerler öldürmüşler. Diğer dördü as- kerlerin önünden ellerini kollarını sallaya sallaya geçip kaçmışlar. Bayın- dırlı Mülazım Mehmet Efendi namaza durmuş, Hacı Mustafa da süvari kumandanı yüzbaşı Hayri Bey'in çalya takılı atına atlayıp gitmişti. Öde- miş'in üç kilometre gibi yakınında güpegündüz bir ev içerisinde çevrilmiş beş şakinin yüzlerce askerini önünden kaçmaları hayretle karşılanmıştı. Hacı Mustafa çetesi bir müddet dağlarda gezmiş, en nihayet kabahatleri- nin bağışlanması cihetine gidilmişti. O da şu teklifi yaparak, “Kendisi ile beraber dört ve Kara Ali çetesinde iken tutulup yüz birer yıl hapis cezası- na mahkûm Çaylılı Koca Mehmet ile yine aynı köyden Küçük Hasan'ın kabahatlerinin affedilmesiyle” yüze çıkmaya razı olduğunu bildirmişti.

Hükümet Hacı Mustafa'nın yukarıki teklifini aynen kabul etmiş ve bu altı kişilik Hacı Mustafa çetesi serbest olarak köylerinde oturmaya baş- lamışlardı. Bir ilkbahar günü Hacı Mustafa köyünden kalkıp Bozdağ köyü- nün Çavdar yaylasına patates ekmeğe üzere yola çıkar, tohum almak üzere Teke yaylasına varır ve muhtara misafir kalır. Hacı Mustafa muhtara seb- eb-i ziyaretini söylediğinde muhtar:

- Hacı, sen böyle korkusuz buralarda dolaşıyorsun, halbuki senin bu kadar düşmanın var, on dört yıla yakın dağlarda gezdin, senin elinden ve- ya yüzünden bu kadar adam öldü. Düşmanlarından hiç çekinmiyor mu- sun? demişti.

Hacı Mustafa kahkahayı salmış ve muhtara şu cevabı vermişti:

- Mustafa, bene karşı silah atacak adamı hu (şu) gidende (taraf) bilme- yon!

Halbuki ertesi gün Kamalı Zeybek çetesinde kızın iken, efesinin ölü- münden sonra kendi başına bir çete teşkil eden Semit köylü Küçük Meh- met, efesi Kamalı'nın katili Hacı Mustafa'nın Çavdar yaylasına gitmek üzere Teke köyünde bulundugunu öğrenmiş ve sabahleyin erkenden Çavdar yolunda pususunu kurmuş idi. Sabah olmuş, Hacı Mustafa, muh- tar Mustafa ile birlikte patates tohumlarını bir hayvana sarıp Çavdar'a çı- karlarken Küçük Mehmet'in pususuna düşmüşlerdi. Küçük Mehmet'in beraberinde Adagideli Yanık Mehmet ile iki kızın daha vardı.

Hacı Mustafa hayvan üstünde patikadan Bozdağ'ın Yunt alanına doğ- ru sırta çıkıyordu. Küçük Mehmet ve arkadaşları kayanın ardından Hacı Mustafa'yı görmüşlerdi. Hacı ile arkadaşları muhtar tam kurşun menziline gelmişlerdi. Küçük Mehmet silahını doğrultmuştu. Lakin korkudan elleri

titreme'ye başlamıştı. Hacı Mustafa'dan çekiniyordu, ya bu kurdu vurmazsaydı? Tetiği bir türlü çekemediğini gören arkadaşı Yanık Mehmet, Küçük Mehmet'e:

- Biz buraya niçin geldik, bu keratayı öldürmeye değil mi? Korkma hadi beraber ateş edelim!

O dakikada iki martininin namlusundan çıkan kurşunlar o dağlar canavarını yere düşürmüştü. İşte Çakırca çetesinin en namdar ve en maceraperest son kızı da bu suretle yok edilmişti. Memleket ve muhit derin bir nefes almıştı.

Ben bu eseri

A- Kendi müşahedelerime dayanarak,

B- Hadiselerin içinde yaşayanların ifadelerini kendi ağızlarından dinlemek ve

C- Çakırca hakkında bugüne kadar yazılan bütün eserlerin iddia ve mütalaalarını akıl ve mantık süzgecinden geçirdikten sonra, bunlardan da faydalanarak suretiyle hazırladım.